

ÀLBUM

Maria Aurèlia Capmany

L'aire d'un temps

100
Maria Aurèlia
Capmany

PEN
català

Portada: Maria Aurèlia Capmany
en una fotografia dels anys seixanta.
Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia
Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Maria Aurèlia Capmany al pis del carrer
de la Petxina, tocant a la Rambla, l'any 1957.
Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia
Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Maria Aurèlia Capmany

L'aire d'un temps

Agustí Pons

**2 Maria Aurèlia Capmany o com
traspasar el límit de la quotidianitat**

Carme Arenas

5 L'Institut-Escola. Anys de formació

Batecs de vida

13 El nostre Teló d'Acer

20 La novel·lista escapçada

29 Totes les tecles del teatre

36 Per un feminisme que no s'autoexclogui

**41 La reconstrucció de la memòria
i l'articulisme doctrinari**

47 Biografia

Maria Aurèlia Capmany o com traspassar el límit de la quotidianitat

Si bé qui el 1921 va fundar el PEN Internacional fou l'escriptora Catherine Amy Dawson Scott, el PEN Català va haver d'esperar el 1979 per tenir la seva primera presidenta: Maria Aurèlia Capmany. Va fer-hi un sol mandat, del 1979 al 1983, però va ser un mandat que caracteritza molt bé la manera de ser de la Maria Aurèlia.

En primer lloc va ser gràcies a la seva vàlua i carisma que el PEN, que sortia d'una crisi, va saber encarrilar el seu futur amb els trets que, en allò essencial, caracteritza el PEN Català dels nostres dies:

Aposta per la continuïtat de la presència internacional. Maria Aurèlia va recollir el mandat ja iniciat per Josep Palau i Fabre i va continuar mantenint la presència als congressos internacionals, a les trobades dels comitès, de manera especial a la primera trobada del Comitè per la Pau que se celebra a la ciutat eslovena de Bled, i que enguany acaba de commemorar la seva 50a. edició. També va garantir la presència als congressos de Rio de Janeiro, de París i Lió, de Londres o de Copenhaguen ciutat on, junt amb Àlex Broch, es van assabentar del cop d'estat de Tejero, el 1981. Cal esmentar també l'interès per l'intercanvi amb altres literatures, com el cas del recital de poetes flamencs el 1980 a la capella de Santa Àgata de Barcelona.

El creixement de l'entitat a l'interior de les terres de parla catalana, denunciant els casos de censura i repressió en les persones i /o obres de Manuel Viusà, Albert Boadella, Josep M. Batista i Roca, Montserrat Roig o Víctor Mora. També enfortint l'entitat amb una major nombre de socis, per dotar-la d'estabilitat i de major projecció a les terres de parla catalana. Una de les virtuts de la Maria Aurèlia va ser fer de pont entre la seva generació i els més joves, per garantir la continuïtat del sistema literari català. Avui el PEN Català ha incrementat molt els socis d'aleshores, però el fonament el devem a aquest moment encara crític per a la nostra cultura.

Una major estabilitat. Si l'anterior president havia aconseguit que el PEN compartís la seva seu amb Òmnium Cultural al Palau Dalmau, Maria Aurèlia, gràcies a la bona gestió del conseller de cultura Max Canher, aconseguirà una seu per al PEN i per a l'AELC, acabada de crear, a la cinquena planta de l'Ateneu Barcelonès, on encara som avui.

L'aposta per la defensa dels drets lingüístics i del català com a llengua literària de prestigi.

Alguns d'aquests trets es podrien valorar com a circumstancials, però els qui vam conèixer la Maria Aurèlia sabem que allà on era imprimia la seva immensa personalitat i carisma. Volem reivindicar la seva figura intel·lectual, de dona generosa, de mirada llarga (no en va havia estat educada a l'Institut Escola i tingué l'oportunitat de conèixer bé la cultura francesa), de lluitadora aferrissada contra la censura, de defensora dels drets de les dones, que apostà per un feminisme integrador i per la igualtat entre gèneres, de dona educada en el catalanisme d'esquerres, en el republicanisme, valenta, honesta i apassionada, i, per damunt de tot, articuladora. En una personalitat com la seva, la causa solidària del PEN encaixava molt bé en la idea d'intel·lectual al servei no només de la pròpia obra, sinó al servei de la solidaritat amb la resta d'escriptors. Ella, per a qui escriure i viure eren la mateixa cosa, no va poder presidir el PEN Català gaire temps més, ja que el seu compromís ideològic la va dur al terreny de la política professional, al servei de la ciutat i d'allò en què sempre s'identificà: la cultura, tot esdevenint, com a ella li agradava de dir, virreina de la cultura a Barcelona.

Malauradament, ens va deixar massa aviat, però ens va llegar una obra extensa en llengua catalana, feta de narrativa, assaig, articulisme, teatre (la seva passió!). Per damunt de tot fou sempre coherent amb les seves idees, apassionada en la defensa dels propis valors, on despleguà un immens bagatge com a lectora, també en la seva activitat docent.

Va exercir de 'dona pública', tal com també li agradava de dir de manera provocadora, en el sentit intel·lectual del terme, i exercí la seva influència les generacions que hem vingut al darrere.

Per tot això, malgrat els sengles actes d'homenatge i recordança que el PEN Català ha anat organitzant diversos anys passats, l'avinentsa del centenari del seu naixement ens brinda una ocasió immillorable, a través d'aquest àlbum coordinat per Agustí Pons, el seu biògraf, per llegir-la i rellegir-la, per conèixer millor la seva figura i obra.

Carme Arenas
Presidenta

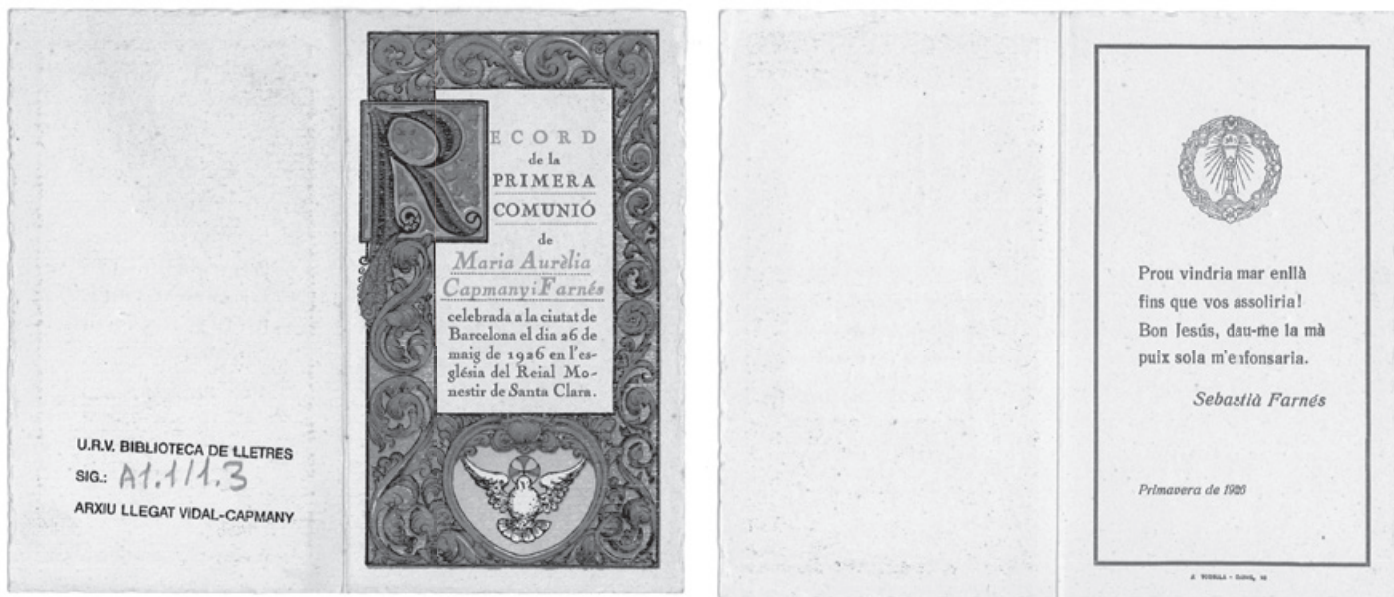
L'INSTITUT-ESCOLA. ANYS DE FORMACIÓ

Als catorze anys, l'adolescent Maria Aurèlia Capmany hauria pogut ser carn de terapeuta. En aquell moment, la seva escolarització es comptava per fracassos: fins a quatre vegades –segons declararia ella mateixa molts anys després a *Serra d'Or*– havia suspès l'examen d'ingrés de batxillerat. “La topada amb els institutos nacionales va ser realment ferotge” dirà. I això que la nena Maria Aurèlia havia començat a llegir de forma desafortunada. Llegia tot el que trobava a les lleixes de casa seva i n'hi havia molts, de llibres, perquè la seva mare era una lectora empedreïda en català i en francès, i cal suposar que també en castellà. La mare li donava plena llibertat lectora excepte pel que fa a les novel·les de Folch i Torres. Maria Farnés l'advertia dels perills de tornar-se beneïta si seguia llegint l'escriptor més de moda entre els adolescents i els joves catalans d'aquells anys. Quin era, doncs, el problema que condemnava Maria Aurèlia al fracàs escolar? L'ortografia. L'ortografia i el fet que els exàmens escrits al Instituto s'havien de fer en castellà, circumstància que augmentava exponencialment la possibilitat de posar o treure una “h” d’“echo” o “hecho” allà on no tocava. Després dels successius fracassos a l'hora d'intentar començar el batxillerat la nena Maria Aurèlia abandonarà els estudis convencionals i es limitarà a apuntar-se a cursos de taquigrafia o als que s'impartien al Casal del Metge. És en aquest període quan la seva passió per la lectura esdevé compulsiva. Molts anys més tard, en una entrevista que Jordi Coca li fa per a *Serra d'Or* ho explica així: “Tenia la fúria lectora i m'ho empassava tot; no entenia de la missa la meitat, però tant me feia, la qüestió era llegir”. I enumera alguns dels autors que més impacte li van provocar: Dante, Balzac, Narcís Oller, Maeterlinck, Shakespeare, Breton de los Herreros, Guimerà als quals caldria afegir John Ruskin, Novalis, Ibsen, Goldoni, *Guerra i pau* de Tolstoi i tot l'Emili Vilanova. L'Institut-Escola havia iniciat les seves activitats el 3 de febrer de 1932 amb una setantena d'alumnes. La Maria Aurèlia, que el 3 d'agost havia fet els 14 anys, hi va entrar l'octubre del mateix any i va quedar ubicada al grup Miramar. S'hi va estar un total de cinc cursos i hauria estudiat un any més si, entre mig, no hagués esclatat la guerra civil. En el resum de qualificacions corresponent al

A l'esquerra, l'edifici que acollia el Palau del Governador de la Ciutadella on va ser instal·lat l'Institut-Escola, el febrer del 1932. A la dreta, portada del primer número de la revista escrita pels alumnes del centre. Va sortir el 23 d'abril del 1936 i inclou el text de Maria Aurèlia Capmany que reproduïm a la pàgina 10.

Estampa-recordatori de la Primera Comunió de Maria Aurèlia Capmany, celebrada el 6 de maig de 1926 a l'església del Reial Monestir de Santa Clara, actual Saló del Tinell. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

curs 1936-37, la Junta de Professors de l'Institut-Escola ho diu així: “Ha fet un curs desigual; en general, acceptable; i la Junta de Professors, tot i que reconeixent que un curs més de permanència a l'Institut-Escola li hauria estat molt convenient, accedí, ateses les circumstàncies, a donar-li per acabats els estudis de batxillerat”. L'Institut-Escola va canviar radicalment, i per a bé, la vida de Maria Aurèlia Capmany. Pel que fa a la seva personalitat global, podem dir que hi va entrar derrotada –carn de terapeuta– i que en va sortir amb l'autoestima guanyada. I, des del punt de vista acadèmic, va rebre una formació sòlida en els dos àmbits que són propis d'una escola: l'aprenentatge de coneixements i la formació diguem-ne cívica.

Des del primer dia va quedar clar que ella era una alumna singular (i ja sé que un bon mestre diria que tots els alumnes ho són, de singulars). Però imaginem-nos l'escena perquè s'entengui millor què vull dir. A la primera classe de l'assignatura de literatura, el professor Ramon Esquerra demana als alumnes que escriguin una llista dels llibres que fins aleshores han llegit. A l'acabar l'hora corresponent, als seus condeixebles fa una bona estona que ja l'han enllestida. Però la Maria Aurèlia continua escrivint perquè la seva llista és inacabable. A la vegada, ella és un alumna que continuava fent faltes d'ortografia. El seu professor de llengua va ser el filòleg Ramon Aramon i Serra, futur secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans, un professor dur però comprensiu que no es va limitar a ensenyar-li ortografia, tot i que aquesta seguia essent el cavall de batalla de l'alumna Maria Aurèlia. “Segueix. Molt interès. Caldria que s'esforcés més a perfeccionar l'ortografia” escriu el professor com a balanç del segon trimestre del curs 1935-36.

La Maria Aurèlia reconeix, en les seves memòries, que havia nascut en una “casa guerxa” on el pare parava poc a casa, la mare anava donant símptomes

de malaltia mental i eren escassos els diners que entraven al domicili del carrer de la Petxina, sobretot a partir de la guerra civil quan les comandes de la Transmediterrània pel que fa a objectes de vímet van desaparèixer del tot. De l'Institut-Escola, la Maria Aurèlia no en va sortir més rica –la pobresa la va acompanyar durant els anys universitaris i fins molt temps després– però sí mentalment madura, conscient de les seves possibilitats i capacitats intel·lectuals. Havia convertit aquell gavadal de lectures desorganitzades en un ordenat pòsit interior que la feien, també, “diferent” de la majoria dels seus companys de generació. La seva decisió de decidir-se a estudiar Filosofia i no Literatura està poc explicada en els seus llibres memorialistes o en algunes de les moltes entrevistes que, de gran, li van fer. A *Mala memòria* rememora l'última conversa que va mantenir amb Ramon Esquerra, el seu amor platònic, que moriria poc temps després durant la retirada de l'exèrcit republicà. El professor li recrimina que es decanti per la filosofia i no per la literatura. Ella argumenta: “No vaig saber explicar-li per què no m'agradava estudiar literatura, per què em cansava d'estudiar tots i cada un dels homes i algunes dones que havien escrit un vers, o un tros de poema. El pensament és una altra cosa, intentava explicar-li; és com una sola història, amb un sol argument, amb un sol punt d'arribada”. Aquesta és la tria que, en un moment donat, abans o després de la Maria Aurèlia, també van fer Joan Triadú o Maria Mercè Marçal, escriptors que, cadascú en la seva especialitat, destaquen per la seva visió global, àeria, del món de les idees i de la creació literària. El coneixements filosòfics de la Maria Aurèlia van ser amplis i profunds com ho prova que durant uns mesos exercís de professora adjunta a la càtedra del doctor Font i Puig, aquell que l'havia considerat, i volia ser un elogi, en possessió d'una “intel·ligència masculina”. La possibilitat de conversar sobre algunes de les grans figures de la filosofia –Mestre Eckhart, Nicolau de Cusa o Spinoza– ajudaria, posteriorment, a convertir la relació entre Maria Aurèlia i Salvador Espriu en una amistat intensa i perdurable.

La formació cívica que la Maria Aurèlia va rebre durant els seus anys d'estada a l'Institut-Escola va deixar-li tanta o més petja que l'aprenentatge ordenat en els camps de la filosofia, la literatura i la història. A l'Institut-Escola es respirava un tarannà liberal no tan fàcil d'aplicar com pot semblar a primera vista i una catalanitat patriòtica que es donava per suposada i que no constituïa cap mena de ròssec ideològic. En temps de la II República, i el fenomen venia d'abans, l'esperit catalanista anava molt lligat a l'esperit de la Modernitat. Aquesta és una de les raons que expliquen que, a diferència amb el que passarà a la Barcelona dels anys cinquanta, el conreu de la literatura escrita en castellà no resultés gaire atractiu per als escriptors de la generació de la Maria Aurèlia.

L'anomenada qüestió religiosa constituïa un dels cavalls de batalla entre dretes i esquerres. A l'Institut-Escola convivia fills o néts d'alguns dels polítics i intel·lectuals més destacats del moment de pensament polític i religió diferent i, fins i tot, oposat. A Madrid, pocs dies després de la proclamació de la República s'havien produït els primers incendis d'esglésies. A tot Espanya, també a Catalunya, la posterior dissolució dels jesuïtes havia provocat polèmiques i divisions. Doncs bé, en les excursions de caps de setmana que s'organitzaven a l'Institut-Escola, el doctor Estalella havia adoptat una solució molt senzilla.

Aureli Capmany es va dedicar a explicar contes als interns de la Casa de la Caritat i molt probablement també als alumnes de l'Institut Feminal. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

La nit del dissabte indicava l'horari de l'endemà: "Els alumnes que vulguin anar a Missa hauran d'estar llevats i vestits a les 8. La resta, a les 9". En altres temes menys espinosos els professors de l'Institut-Escola també assumien una posició liberal. Per exemple, pel que fa a l'ensenyament de la literatura. Ramon Esquerra va editar, el gener del 1936, el llibre *Lectures europees* que recull els articles que sobre el tema havia anat publicant en diverses diaris i revistes. Esquerra hi parla, entre d'altres, de Montaigne, Stendhal, Sainte-Beuve, Maurois, Malraux, Giradoux, Blake, Walter Scott, Oscar Wilde, Chesterton, Katherine Mansfield, Virginia Woolf, Aldous Huxley, Goethe i D.H. Lawrence. El més probable és que molts d'aquests autors fossin també comentats a les classes que donava a l'Institut-Escola i que la Maria Aurèlia rebia amb tant d'entusiasme. I sí, la seva era una catalanitat sense fissures però sense cap recel envers els bons autors i les bones obres que venien d'Espanya. Hem de pensar que Josep Estalella, el fundador i director de l'Institut-Escola de Barcelona, havia estat amb anterioritat professor i director de l'Instituto-Escuela de Madrid. I que els noms més destacats de la generació de la qual acabaria formant part la Maria Aurèlia coneixien perfectament la literatura castellana i combregaven amb

A l'Institut-Escola Maria Aurèlia Capmany va conèixer Maria Lluïsa Miralles, que va esdevenir una de les seves grans amigues. A la fotografia, probablement feta als anys cinquanta, les veiem a totes dues, de braçet.
Arxiu família Ferrando-Miralles.

Aureli Capmany, Maria Farnés i els seus dos fills, Maria Aurèlia i Jordi, l'any 1940, en la celebració de les noces d'argent del matrimoni Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

alguns dels postulats estètics i ètics de la Generació del 27 del qual en venien a ser el correlat a Catalunya. Penso en Salvador Espriu i en el seu amic Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Lorca, per exemple, era un dels autors més seguits i admirats.

La campana de vidre sota la qual havia viscut Maria Aurèlia Capmany durant els seus anys d'estada a l'Institut-Escola va començar a ensorrar-se el 19 de juliol de 1936. I ho va fer d'una manera diríem literal el juliol i el desembre del 1937 quan l'aviació italiana va destrossar el monument a Emili Vilanova situat davant mateix de l'Institut-Escola i va trencar molts dels vidres de l'edifici. A començaments de 1938, un nou bombardeig va forçar el trasllat de l'Institut-Escola a un edifici del carrer Olzinelles, al barri de Sants. El doctor Estalella va caure malalt. Va haver de ser operat d'una otitis mitjana. Va morir el 20 d'abril després d'una segona operació. Els qui el coneixien de més a prop –el pedagog Joan Llongueras, per exemple– van considerar que la destrucció de l'Institut-Escola l'havia afectat de ple. En el moment de morir, el doctor Josep Estalella no havia complert els seixanta anys.

FI DE FESTA

Són les vuit; és fosc i se sent allà al lluny la música del ball que llença amb estridència els sons d'un pas-doble sense suc ni bruc. El so de les campanes s'hi con fon i sembla que tot plegat en ajuntar-se prengui una monotonia crepuscular. El brogit de la fira dels "cavallets", i una gramola que canta "Rosío" fan un altre concert a part. I, no obstant, hi ha cops que aquesta diversitat de sons s'arriben a confondre formant un vague soroll que fuig de la ment.

El soroll del vent que vincla els arbres i de l'aigua pròxima pren el primer pla i a més inconfundible les gotes d'aigua que van caient al safareig portant el compàs d'aquesta desencaixada melodia amb el seu clar i segur cloc... cloc... cloc...

La llum i la color s'han fos. Tot té un aspecte pesarós; les ombres obscures dels arbres es retorcen retallant-se damunt un cel tot negre on s'endevinen les primeres estrelles tímides i apagadises dins la fosca immensitat.

Aquest vespre tot té un aire de crepuscle. Mor el dia; mor la festa; i l'estiu els acompanya. El so s'associa a aquest comiat i es torna llàgüid, llunyà, morent.

I mentrestant, indiferent a aquest aire misteriós que la nit porta, el rellotge de la torre, llança al vent les seves campanades : una, dues, tres, quatre, cinc, sis, set, vuit.

Maria Aurèlia Capmany

Escola. Revista mensual. Editada pels alumnes de l'Institut-Escola de la Generalitat de Catalunya. Any I. Núm 1. 23 d'abril del 1936.

Preu: 25 cts.

“L'Institut Escola no predicava un dogma sinó un comportament. Va viure lligat a l'aventura política de Catalunya. Si jo hagués de resumir en poques paraules el fracàs i la glòria d'aquells anys diria, parodiant el Cusano, que la glòria d'aquella pedagogia va ser fer-nos entrar en la veritat amb creixent plaer, i el seu daràs va ser preparar-nos per un món que no ha existit mai. Més ben dit, que ja no existia, quan nosaltres confiàvem que la intel·ligència havia de redimir el món. Érem, sense cap mena de dubte, els hereus d'aquell impuls d'optimisme i generositat, que havia inflat la retòrica liberal del XIX”.

Maria Aurèlia Capmany. Pedra de toc.

Es conserva un dietari escrit per Maria Aurèlia Capmany durant un període de la guerra civil. En concret, la primera entrada correspon al 26 de maig de 1937; l'última al 28 de febrer del 1939. Ella mateixa el va titular *Batecs de vida*. Aquest dietari ha estat estudiat per Marina Mallafre Balsells, sota la tutoria de la professora Montserrat Corretger, com a treball de grau en llengua i literatura catalanes a la Universitat Rovira i Virgili en el curs 2016-2017. Hi fa una àmplia referència la professora Montserrat Palau en el seu *article Dones i catalanes = persones oprimides. El feminisme i el nacionalisme de Maria Aurèlia Capmany*.

19 MARÇ 1938

Els dies 16,17 i 18 de març de 1938 Barcelona va patir els bombardejos més ferotges de tota la guerra civil per part de l'aviació italiana. Mai no s'havia produït una acció de tanta intensitat contra una població civil. En total, aquests bombardejos van provocar entre 800 i 1300 morts i entre 1500 i 2000 ferits.

Quina vida, Senyor! Quina vida! Aquests dies han estat terribles i molt em temo que continuaran essent-ho. Els bombardejis han fet malbé tota la ciutat, cada tres hores aquests... Ben cert que no trobo paraules per dir-los-hi ni l'odi que sento. Quin horror. Aquesta nit la mama i jo, preses de pànic, hem anat a dormir al mero dels Josepets. Per sort no han bombardejat. Prometen no tornar-hi més. Quin espectacle! Allò era un tou de gent, un magatzem de carn humana, que es refugiaven allí amb els nervis desfets. Infants, vells, dones. Uns podien dormir i roncaven; altres, pitjor, es barallaven. Les matrones cridaven a tot pulmó... Una calor

sufocant corrompuda. Jo he dormit un xic. A les cinc ens hem entornat a casa.

He dormit fins a les nou. Sembla que per Europa s'adonen que ací ens estan assassinant! Ah, si això s'acabés. Però després de tant de temps de sofrir l'horror de la mort a quatre passes i de tenir la sensació que era a l'últim moment. Ser escèptica enfront la por m'ha estat possible.

Però tinc un desig fervent que s'acabi; per Déu, que s'acabi! Que foragitem aquests salvatges o si no morirem tots; els cos m'ho diu.

A finals del mes d'abril de 1938, Maria Aurèlia Capmany va començar a treballar a l'Hogar Sueco-Catalán, depenent de l'ambaixada sueca, que servia de residència-refugi als infants de les zones més castigades pels bombardejos de Barcelona o que havien perdut la seva família a causa de la guerra. L'Hogar havia quedat instal·lat a una finca de Teià, al Maresme, propietat de la família Godó.

19 JULIOL 1938

Ja fa dos anys. Ja fa dos anys que encara no sabíem què era viure feliç, i ara ho hem après. Durant tot el dia va semblar que un núvol de tristor es posa sobre la casa, tothom pensava en el que hem perdut: amics, parents, tranquil·litat, i el pervindre fos i indecís que ens aclaparava.

Ens hem reunit tots a la sala del piano. La Matilde ha preludiat Els segadors, puny enlaire, peu dret els hem cantat. He pensat en Catalunya, en què li espera, amb tota la vida passada que potser no tornarà, amb els meus amics morts, les llàgrimes em pessigollejaven la gola.

“Ara és hora, Segadors, ara és l’hora d’estar alerta” i una llàgrima atrevida m’ha saltat dels ulls. M’he girat d’esquena perquè els nois no em veiessin, però ells han exclamat:

“La senyoreta Maria Aurèlia plora”.
Tothom plorava: el servei, nosaltres, la Matilde tenia els ulls rojos.

Les criatures s’han posat a plorar de veure’ns plorar a nosaltres. La Pilar els ha parlat, la seva veu molla de llàgrimes i trencada per l’emoció. Ells no l’han entesa, però s’han emocionat.

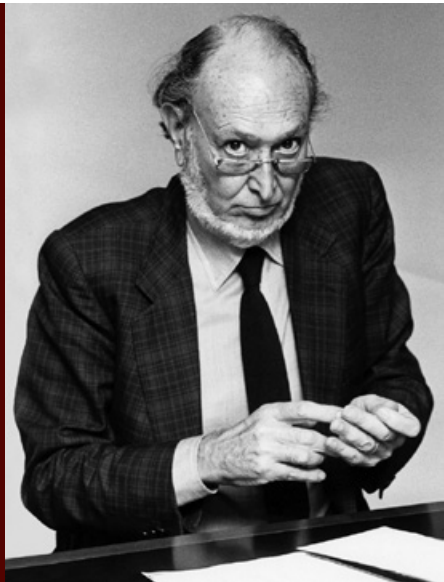
Els deia que no havien d’ésser infants, que no ho podrien ésser perquè el dolor i la mort els en privava. Perquè aquells homes que han mort esperen l’admiració de la generació nova que ha de dirigir aquest poble que remunta a penes. Però, ¿que dirien aquests herois si aquests homes demà fossin més burgesos que els que han promogut la guerra o no canten amb forces per enorgullir aquests homes i no els senten? (...)”.

EL NOSTRE TELÓ D'ACER

El 5 de març de 1946 Winston Churchill va pronunciar un discurs al Westminster Col·legi de Fulton, Missouri, on va posar en circulació l'expressió Teló d'Acer. "Des de Settin, al Bàltic, fins a Trieste, a l'Adriàtic, ha caigut un teló d'acer a través del continent". L'expressió va fer fortuna i resumeix una de les conseqüències més dramàtiques de la II Guerra Mundial: la partició d'Europa en dues meitats irreconciliables, escenari, no pas únic, d'una Guerra Freda que no acabaria fins a la caiguda del Mur de Berlín, l'any 1989. Del procés polític posterior el líder txec Vaclac Havel en diria, "sortir del comunisme per tornar a la història".

L'any 1939 també va caure, sobre Catalunya i Espanya, un particular teló d'acer; també el país, i els homes i les dones que l'habitaven, van quedar exclosos de la història. Per dues raons. En primer lloc, per la incompatibilitat dels valors totalitaris que defensava el nou règim amb els valors dels països democràtics europeus –que són els van ser posats a prova durant la II Guerra i els anys de la Guerra Freda–. I, en segon lloc, perquè una de les aportacions ideològiques del nacionalisme falangista al règim de Franco va ser l'aspiració a un sistema autàrquic que fes d'Espanya un estat autosuficient en tots els terrenys. Aquesta aspiració va allargar, i augmentar, les penúries econòmiques pròpies d'una postguerra i va ser aplicada a tots els camps; també al cultural. Tot allò que fos o sonés a estranger –es tractés del títol d'un llibre o del nom d'una sala cinematogràfica– era motiu de sospita.

Quan aquest teló d'acer cau sobre Catalunya i Espanya, Maria Aurèlia Capmany –tot i que el gener del 1939 encara no havia fet els 21 anys–era ja una dona intel·lectualment formada. Amb això no vull dir que a partir d'aleshores no admetés més influències. A través de les classes de Xavier Zubiri, s'interessarà per Henri Bergson, un filòsof diguem-ne preexistencialista que desbrossa el

D'esquerra a dreta, Joaquim Molas, Josep Maria Castellet i Manuel Sacristán, tres dels cappers intel·lectuals de la postguerra, amb els quals Maria Aurèlia Capmany va mantenir profundes discrepàncies.

camí de Jean Paul Sartre i de l'existencialisme, una escola filosòfica que la nostra escriptora descobrirà, i hi quedarà enlluernada, de la mà de Maurici Serrahima. Però, fins i tot en plena febrada existencialista, que li durarà molts anys, allò que la Maria Aurèlia té molt clar és que l'únic model social per al qual cal lluitar, fins al seu restabliment, és aquell que ella havia conegut i viscut a l'Institut-Escola. També és cert que, com molt bé ha assenyalat Isabel Graña, la nostra autora pateix, a meitat dels quaranta, un procés de desconstrucció que li fa desitjar una vida sentimental clàssica –festejar, casar-se, tenir fills– i l'assumpció d'una religiositat catòlica que inclou assistència a celebracions litúrgiques, etcètera. L'episodi dura, aproximadament, del 1945 al 1948 o 1949 però no tenim cap dada per pensar que el punt de vista de l'escriptora sobre el model d'organització social que calia defensar hagués experimentat cap canvi rellevant.

Un dels professors de Maria Aurèlia Capmany a l'Institut Escola va ser Jordi Maragall. Al cap dels anys, el mestre es va convertir en amic. Al fons, el fill d'aquest, Pasqual Maragall. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

La Maria Aurèlia –nascuda, recordem-ho, el 1918– entén el franquisme com un llarg parèntesi finalitzat el qual la societat catalana, i espanyola, s'haurà d'organitzar al voltant d'aquells valors republicans que ella havia conegut de jove. Tornarà a la història, per dir-ho amb les paraules de Havel. Aquest punt de vista és compartit per alguns dels membres de la seva generació que arribaran a tenir una influència més gran; per exemple, Salvador Espriu, nascut el 1913, o Joan Triadú, que és del 1921. Un cas diferent és el d'aquelles persones nascudes pocs anys després i que arriben a l'adolescència quan aquell teló d'acer ja ha caigut sobre l'educació i la cultura del país i de l'Estat. Penso en Manuel Sacristán (1925), Josep Maria Castellet (1926) i Joaquim Molas (1930). Amb cap d'aquests tres personatges la Maria Aurèlia va aconseguir entendre-s'hi. Les batalles més o menys anecdòtiques que van protagonitzar i de les quals sovint la Maria Aurèlia, i també en Jaume Vidal, en van ser les víctimes, amagaven unes discrepàncies de fons. Sacristán i Castellet van passar, en la seva adolescència, per organitzacions juvenils, o no tan juvenils, lligades al Movimiento Nacional.

No pretenc pas assenyalar-los amb el dit sinó subratllar que, per més d'hora que s'adonessin de la impostura en la qual s'havien ficat –o en la qual els pares els havien ficat–, el seu punt de partida no era exactament el dels companys més grans de generació. En un moment donat, Sacristán i Castellet, cadascú per la seva banda, inicien un camí de revolta que portarà al primer, a Sacristán, a abraçar la causa del marxisme i al segon, flirtejant amb el marxisme, la causa de la Modernitat. Però la Maria Aurèlia ni és marxista ni és moderna a la manera de Josep Maria Castellet. No és marxista perquè la seva formació és anterior a l'inici de la Guerra Freda i perquè, estudiant ben informada, de seguida s'adona del que està passant realment a Rússia. Un dels personatges de *Lo color més blau*, una de les seves darreres novel·les (1982), confessa que l'any 1939 ja havia llegit *Le retour de l'URSS*, d'André Gide, que és un dels llibres més valents publicats a l'Europa del segle xx i que va valer al seu autor, aleshores al cim de la seva influència i popularitat, una allau de desqualificacions que van arribar a la seva vida privada. I, com deia, Maria Aurèlia tampoc no és moderna a la manera de Josep Maria Castellet. Ella, per exemple, mai no va creure que les aportacions de Mc Luhan o Herbert Marcuse fossin realment transcendents. I quan Castellet va abandonar els postulats del realisme social i va abraçar la defensa de l'estructuralisme com a nova fórmula d'anàlisi de la literatura la Maria Aurèlia s'inventa, a la novel·la *El jaqué de la democràcia* (1972) el personatge de Joe Littlemanor que en la traducció catalana podria dir-se Pep Castellpetit. En aquesta novel·la un investigador i crític nord-americà intenta desxifrar i donar coherència a diversos trossos d'una novel·la inacabada a través d'un mètode absolutament científic com és la classificació de fragments a partir de diversos esquemes previs –és a dir, una mena d'estructuralisme–. Però no se'n surt. Haurà de ser la pròpia Maria Aurèlia Capmany, en la segona part de la novel·la, la que aconsegueixi reordenar els fragments fins a donar coherència a un relat que acaba resultant molt proper

500 pessetes per dos informes de lectura. Així ho acredita aquest rebut de febrer de 1965. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

He rebut d'EDICIONS 62, S. A. de Barcelona,

la quantitat de Pessetes Cinc-centes

per ~~informe lectura de les obres~~ **LE SEDUCTEUR QUITTE** Iris Murdoch
LE MEVIER DE FEMME Menie Grégoire

Barcelona, 22 d febrer de 1965

Són Ptes. 500,- *N*

Nom: M. Aurèlia Capmany

U.R.V. BIBLIOTECA DE LLETRES
SIG.: A1:2/2-1
ARXIU LLEGAT VIDAL-CAPMANY

U.R.V. BIBLIOTECA DE LLETRES

SIG.: A1.211.30

ARXIU LLEGAT VIDAL-CAPMANY

EDITORIAL NOVA TERRA, S. A.
TAMARIT, 191 - PRAL. 2.º
BARCELONA - 11

ENTRE

EDITORIAL NOVA TERRA, S. A., amb domicili legal a Barcelona, carrer de Tamarit, 191, pral. 2.º, representada pel seu Director Literari, Josep Verdura Tenas i més endavant denominada L'EDITOR, d'una part, i M. Aurèlia Capmany, domiciliat a BARCELONA, Rbla. de Catalunya, 65, àtic i denominat més endavant EL PROPIETARI, d'altra part.

Reconeixent-se mútuament la capacitat legal per a aquest acte,

A C O R D E N

1. EL PROPIETARI cedeix a L'EDITOR els drets de publicació de la seva obra sobre el tema novel·la, el títol provisional de la qual és UN LLOC ENTRE ELS MORTS, per a la seva primera edició en llengua catalana , la qual constarà de 1.500 exemplars, aproximadament.
2. EL PROPIETARI lliurarà l'obra completament enllestida per tot el dia 4 Juliol 1967 , i L'EDITOR es compromet a donar la seva conformitat a l'original o a formular, donat el cas, les objeccions adients en un termini de 30 dies.
3. L'EDITOR pagarà al PROPIETARI, en concepte de drets d'autor, el 12 % del «preu fort», o preu de venda al públic, fixat per als exemplars d'enquadernació normal, i per exemplars venuts. A aquests efectes no es computaran els exemplars destinats a la premsa, dipòsit legal, propaganda, etc.
4. L'EDITOR lliurarà al PROPIETARI, a compte d'aquests drets, un 40 % en el moment de l'aprovació de l'obra per part del Ministeri d'Informació i un altre --- % quan l'obra sigui llençada al mercat. La resta de les liquidacions s'establirà per anys naturals i vençuts.
5. L'edició de l'obra a càrrec de L'EDITOR pel seu compte. EL PROPIETARI percebrà, a compte dels seus drets d'autor per aquesta edició, i en el moment de ser llençada al mercat, la quantitat de _____, quedant fixats els drets d'autor d'aquesta edició _____ en un _____ % del «preu fort».
6. En cas de reedició de l'obra, en qualsevol llengua peninsular, L'EDITOR tindrà opció preferent. S'establirà un nou contracte en el qual es procuraran respectar, en tant sigui possible, les condicions econòmiques i generals del present.
7. L'EDITOR lliurarà gratuïtament al PROPIETARI quinze exemplars de

Contracte entre Josep Verdura, director literari de Nova Terra, i Maria Aurèlia Capmany per a la publicació de la novella. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

la primera edició i deu exemplars de cada una de les edicions successives; a més a més podrà adquirir-ne tots els exemplars que necessiti amb el descompte habitual a llibreries.

8. En cas de possibles traduccions a d'altres idiomes, EL PROPIETARI autoritza a L'EDITOR a gestionar en el seu nom i representació la cessió d'aquests drets, els quals, després de repartir en parts iguals les despeses de comissió i tramitació, es distribuïran de la forma següent: el 60 % per al PROPIETARI i el 40 % per a L'EDITOR, tant de l'anticip com de les successives liquidacions.

9. Si al cap de DOS ANYS de la publicació de l'obra, L'EDITOR considera que les seves existències al magatzem no poden ésser exhaurides en un termini satisfactori, oferirà aquestes existències al PROPIETARI a preu de cost; en el cas de que aquest rebutgi l'oferta, L'EDITOR podrà liquidar les seves existències «al millor postor», cedint un 10 % de l'import d'aquesta venda al PROPIETARI en concepte de liquidació total de drets. Si aquest preu fós igual o bé inferior a 1/4 del preu normal de venda al públic, EL PROPIETARI no percebrà cap import per aquesta venda i recuperarà els seus drets sobre l'obra.

10. EL PROPIETARI es compromet a reservar a L'EDITOR una opció prioritària de DOS MESOS sobre la seva pròxima obra produïda, en igualtat de condicions a qualsevol oferta rebuda per part d'altres editorials i sempre que això no suposi per al PROPIETARI un perjudici econòmic o de qualsevol ordre.

11. EL PROPIETARI manifesta expressament que l'obra objecte del present contracte ha estat sotmesa als imperatius de la «Llei de Propietat Intel·lectual».

12. En cas de dubte o divergència, els atorgants es comprometen a resoldre-les bo i sotmetent-les al judici d'amigables componedors, subjectant-se, en cas de litigi, al Fur dels tribunals de Barcelona.

NOTA.- L'apartat 5 és nul.

I per tal de que consti es signa per duplicat i a un sol efecte a BARCELONA, a tres de Juliol de mil nou-cents seixanta set.

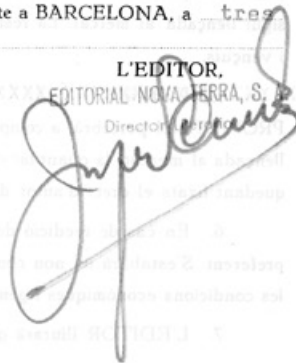
EL PROPIETARI,

L'EDITOR,

EDITORIAL NOVA TERRA, S. A.

Director

Terenci Moix sembla escoltar atentament les explicacions de la Maria Aurèlia en una foto probablement de principis dels anys setanta. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

a allò que ella havia explicat en la seva obra teatral *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obrers de Catalunya*. El fons contra la forma, dit d'una manera esquemàtica; o el compromís contra la banalitat. Amb això no vull dir que Castellet fes malament la seva feina. No. L'obsessió de Castellet era saltar-se el teló intel·lectual que havia caigut a Catalunya, i a Espanya, el 1939 i connectar el lector d'aquí amb les modes literàries més contemporànies; les que venien, sobretot, de França i d'Itàlia. En aquest sentit, va ser, en efecte, un editor "modern". I la Maria Aurèlia, de moderna, també n'era. La diferència és que la modernitat de Castellet, probablement molt necessària des del punt de vista editorial, era una modernitat efímera com ho prova que d'aquelles apostes a les quals m'he referit no en queda avui gaire rastre ni aquí ni als seus països d'origen. La modernitat de la Maria Aurèlia compartia, amb Castellet, una visió optimista de la història però venia de més lluny i no quedava enlluernada per idees pretensiosament globals. Respirava el liberalisme i l'eclecticisme que ella havia après a l'Institut-Escola.

També les discrepàncies de la Maria Aurèlia amb la valoració que el catedràtic Joaquim Molas feia de les aportacions crítiques de Georg Luckacs van més enllà de l'anècdota. Luckacs és el gran teòric del realisme social i, durant uns anys, Joaquim Molas el segueix al peu de la lletra. L'any 1965, en una de les poques sessions que va celebrar un primer Congrés de Cultura Catalana, aquest catedràtic va presentar una classificació de novel·listes catalans contemporanis a partir dels postulats crítics de Luckacs. La classificació comprenia quatre corrents. La primera, anomenada "Tècniques de pre-guerra (anàlisi psicològica)" quedava dividida en dues: tradicionals (Benguereil i Sales) innovadors (Capmany i Rodoreda); la segona es titulava "Evasió místico-poètica" i incloïa Sarsanedas, Calders, Perucho i Blai Bonet; la tercera es deia "Elegia d'un món perdut" i només incloïa dos autors: Villalonga i Espriu. I la quarta corrent abraçava els autors que conreaven el realisme històric: Espinàs, B. Porcel,

Riera Llorca i Amat-Piniella. Maria Aurèlia Capmany dedica unes quantes pàgines de la seva primera *Pedra de toc* a refutar aquesta classificació que troba reduccionista. No devia agradar gaire al professor Molas que la nostra escriptora es refereix a “l’evangeli segons sant Lukacs”. L’expressió és de Joan Fuster.

En aquest context, no resulta estrany que l’obra de Salvador Espriu no acabés de ser entesa, en la seva complexitat, per la generació de crítics i estudiosos que estaven a mig fer l’any 1939. Joaquim Molas i Josep Maria Castellet s’adonen de seguida de l’ambiciosa singularitat de l’obra d’Espriu. I intenten penetrar-hi. Però no se’n surten. O se’n surten a mitges. Josep Maria Castellet obre la porta a la interpretació en clau cabalística de l’obra d’Espriu. Però seran tres estudiosos nascuts després de la guerra civil els qui donaran una nova dimensió crítica a l’obra del poeta i la dimensió de complexitat que li correspon. Em refereixo a Sebastià Bonet (1943), Carles Miralles (1944) i, sobretot, Rosa Delor (1943). Arribats a la maduresa intel·lectual, quan la Guerra Freda i el particular mur català i espanyol ja es troba a les acaballes, no han de fer gaire marrada per connectar amb aquell esperit republicà que venen enarborant Maria Aurèlia Capmany o Joan Triadú (1921). Joan Triadú ha estat el gran valedor de Salvador Espriu des dels primers números d’*Ariel*; la Maria Aurèlia n’ha estat la primera biografia. Tots dos han contemplat a una certa distància els esforços dels crítics de la postguerra per situar l’obra d’Espriu en alguna càpsula interpretativa determinada. I veuen amb satisfacció com arriba una nova generació de crítics literaris més atenta a la significació autònoma de cada llibre, i a detectar múltiples i contradictòries influències en cadascun d’ells, que no pas a dibuixar plantejaments excessivament ideològics o sociològics.

Durant tots els anys de la postguerra –que ella deia que els havíem de comptar d’un a un– el mèrit de la Maria Aurèlia és doble. Ha de lluitar contra el franquisme i ha de lluitar, també, d’una manera més soterrada però igualment desgastadora, contra el dogmatisme de l’esquerra intel·lectual més influent. Són les conseqüències que es deriven del particular Teló d’Acer que cau sobre Catalunya i Espanya l’any 1939.

“Si observem com anaven vestides les dones a Barcelona el gener del 39, per exemple –és fàcil perquè hi ha abundant documentació gràfica–, i les comparem a la manera de vestir de quatre mesos més tard, ens adonarem fàcilment del canvi. L’ideal femení a la primavera del 1939 havia canviat”

Maria Aurèlia Capmany.
La dona a Catalunya

A primera fila en el recital que Lluís Llach va oferir al Palau d’Esports de Barcelona el dia 15 de gener de 1976. Darrere, Terenci Moix. I més el fons, el poeta i polític Joan Colomines. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Maria Aurèlia Capmany va escriure disset novel·les per a adults; set de narrativa breu i set llibres destinats a un públic infantil i juvenil. En paral·lel va traduir al català alguns dels més destacats novel·listes francesos i italians entre els quals Balzac, Duras, Simenon, Sartre, Calvino, Patrolini, Pasolini, Pavese i Pirandello. Durant els llargs anys de la postguerra, la Maria Aurèlia va ser considerada una de les novel·listes més destacades en l'àmbit de la literatura catalana. Ho prova el fet que ella és un dels cinc autors que formen part del llibre *Cita de narradors*, premi Josep Yxart de l'any 1957, al costat de Manuel de Pedrolo, Joan Perucho, Jordi Sarsanedas i Josep Maria Espinàs. Tanmateix, a mesura que passen els anys, i que la seva obra pot ser contemplada d'una manera més global i més distanciada, la literatura de no ficció de la Maria Aurèlia va adquirint un relleu singularment important.

Sigui quin sigui el lloc que l'obra narrativa de Maria Aurèlia Capmany ocupi en el cànon de la literatura catalana sempre hi haurà un esglaó destacat per a *Un lloc entre les morts*, la novel·la amb la qual la nostra escriptora va guanyar el premi Sant Jordi corresponent a l'any 1968. *Un lloc entre els morts* és una novel·la rodona, atractiva, capaç de guanyar-se la complicitat del lector des del seu començament; una d'aquelles novel·les que a França trobaríem a les primeres lleixes de la FNAC i que serien reeditades generació rere generació. La novel·la explica la vida de Jeroni Oleguer Campdepadrós, un personatge afrancesat i preromàntic, tuberculós i poeta, que mor poc després d'haver arribat a la trentena i que deixa una memòries que la seva vídua crema. Em permeto copiar el que jo mateix he escrit a la biografia de Maria Aurèlia Capmany: "Jeroni de Campdepadrós resulta un personatge fascinant per la barreja de lucidesa i covardia que el caracteritza, per la manera com té de rebutjar la moral de l'Antic Règim sense gosar abraçar la nova moral, democràtica i romàntica, que els exèrcits de Napoleó van expandint per Europa". I, a la vegada, la novel·la constitueix un excel·lent retrat de la Barcelona de finals del XVIII i principis del XIX. Mentre els invasors van i venen, i la família reial espanyola hi manté una relació d'amor-odi, els barcelonins es preocupen, sobretot, que

El president Pujol saluda Maria Aurèlia Capmany en presència d'alguns dels més destacats representants de la Generació dels 70. D'esquerra a dreta, Jaume Fuster, Guillem-Jordi Graells i Joan Rendé. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Maria Aurèlia Capmany i el matrimoni Lara. En la seva última etapa com a novel·lista, editava a Planeta. Legat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

la política i la guerra no destorbin la bona marxa dels negocis. “Mentre s’està pendent d’un vaixell que arriba, o d’uns telers que bateguen, es renega en català i es fan les instàncies en qualsevol llengua que s’imposi”. A la Maria Aurèlia li va costar editar la novel·la, possiblement perquè no encaixava amb els postulats del realisme social aleshores de moda, i va haver de fer-ho en una editorial petita com era Nova Terra. Però el llibre va obtenir un gran èxit de públic i una excel·lent acollida per part de crítics com Joan Triadú i d’alguns dels escriptors que aleshores començaven a treure el cap com Terenci Moix i Oriol Pi de Cabanyes.

Maria Aurèlia Capmany hauria volgut estrenar-se com a novel·lista guanyant el premi Joanot Martorell que l’editor Aymà havia convocat, per primera vegada, el 1947 aprofitant “la clandestinitat dolça” que havia seguit la derrota de l’Eix l’any 1945. Josep Pous i Pagés, membre del Jurat, considerava que la novel·la de la Maria Aurèlia era “la més mala escrita pel millor escriptor”. No va guanyar. *Necessitem morir* no va poder ser publicada, a causa de la censura, fins al 1952. Explica la història, situada en un casalot del País Basc, d’un matrimoni que, en realitat, són dos germans. Tot el poble, menys ells, sembla saber-ho. L’episodi està inspirat en un cas real que la Maria Aurèlia va conèixer de prop l’estiu del 1940 quan, convidada per la seva amiga Maria Lluïsa Miralles, va passar unes setmanes a la Fuente del Algarrobo, un petit poble de la província de Múrcia. Encara més problemes de censura tindrà la segona novel·la, *El cel no és transparent* que, aquesta sí, va guanyar el premi Joanot Martorell en la seva segona convocatòria. Si l’any anterior Maurici Serrahima, també membre del jurat, havia volgut conèixer la jove autora –i del coneixement en va sortir una relació d’amistat que no s’estroncaria mai més– ara és Salvador Espriu el qui vol tenir una reunió amb la Maria Aurèlia per explicar-li el seu vot contrari. També d’aquest primerencontre en surt una amistat duradora. Ella es reunirà cada setmana amb Salvador Espriu a fi de polir estilísticament la novel·la. *El cel no és transparent* no es pot publicar, a causa de la censura, fins al 1963. Però el text

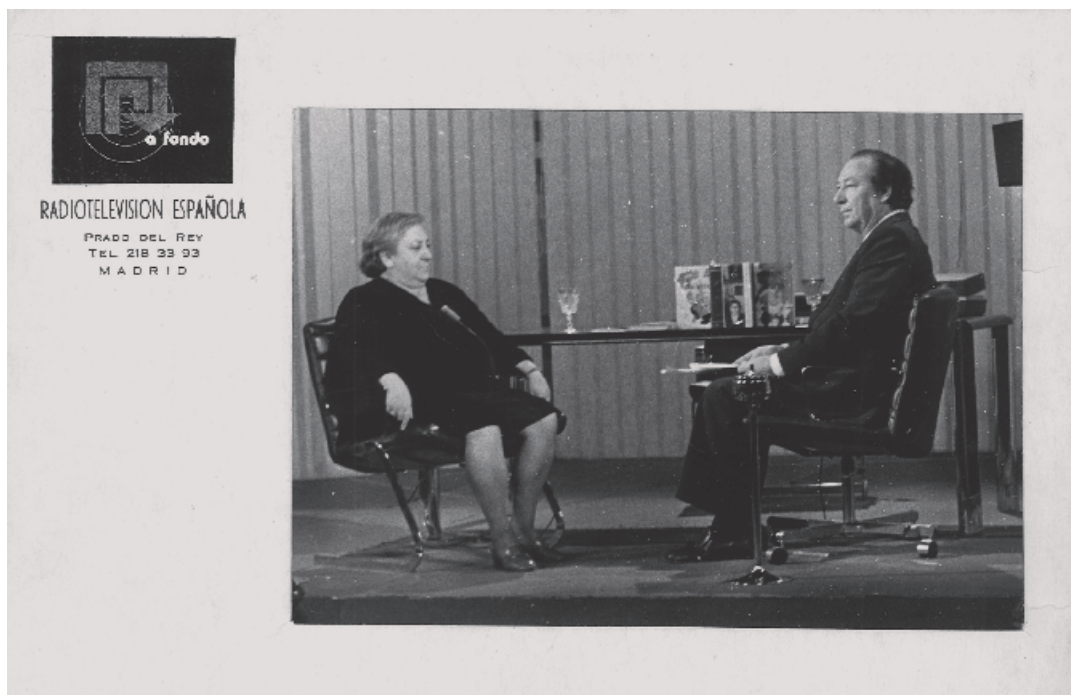

Maria Aurèlia Capmany en una classe de la Universitat Catalana d'Estiu, a Prada de Conflent. L'legat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

final de la novel·la no s'assembla gaire amb aquell que la Maria Aurèlia havia presentat al Joanot Martorell. Ara el llibre es titula *La pluja als vidres*, vers que correspon al poema xxv de *Cementiri de Sinera*, i el contingut ha quedat molt canviat tant pel ribot de Salvador Espriu com per les prohibicions de la censura. L'aventura religiosa de la protagonista –reflex d'aquella desconstrucció vital i intel·lectual per la qual havia passat l'autora– ha quedat expurgada fins al punt de convertir en inversemblants moltes de les seves reflexions. Gràcies a les investigacions de Guillem Jordi Graells i de Maria Josep Gallofré s'ha pogut recuperar el text original que ha estat inclòs en el segon volum de l'*Obra Completa* de Maria Aurèlia Capmany.

El 1955, Maria Aurèlia aconsegueix veure publicada la seva tercera novel·la, *L'altra ciutat*, que havia començat a escriure immediatament després d'haver acabat *El cel no és transparent*. Per a Guillem-Jordi Graells ens trobem “davant de l'obra de la Capmany amb més voluntat d'estil, encara que aquest és, bàsicament, manllevat (...) del model espriuà”; una narració “impressionista i desordenada (cronològicament) que a partir d'una visita escolar a Tarragona va teixint evocacions personals de la protagonista”. *L'altra ciutat* també topa amb la censura i això retarda, com hem vist, la seva publicació. L'episodi, a més d'injust, també resulta discriminatori respecte al tracte que rebien els escriptors més joves en llengua castellana. No és que les seves obres no tinguessin problemes amb la censura però sí que resulta detectable una major permissivitat. Aquesta és una de les causes que fa possible que durant la dècada dels cinquanta, mentre escriptors en català com Maria Aurèlia Capmany o Amat-Piniella no poden publicar les seves obres, qualli a Barcelona la primera

El periodista Joaquín Soler-Serrano entrevista Maria Aurèlia Capmany. L'legat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

generació, des de la Renaixença, de ciutadans catalans que escriuen en castellà; i que ho fan des d'una òptica moderna. És el cas de José Maria Gironella i *Los cipreses creen en Dios* (1953); Ana Maria Matute amb *Fiesta al Noroeste* (1953); Juan Goytisolo amb *Juegos de manos* (1954) o Juan Marsé amb *Encerrados en un solo juguete* (1960).

Però Maria Aurèlia Capmany no es desanima i continua escrivint i publicant novel·les. L'any 1955 escriu *Betúlia*, que surt publicada el 1956, i que recull la seva visió de la ciutat de Badalona on ella ha donat classes durant molt anys. Aquesta és la seva novel·la més trista i més sartriana. L'univers de *Betúlia* està format per "un estret passadís de parets altíssimes" en el qual només sobreviuen els més forts i els més cínicos. És l'angoixa existencial i, també, la Badalona, i la Catalunya, deprimida i corrompuda per la immoralitat franquista. L'assassinat d'en Jaume de cal Tibat serà l'excusa perquè l'autora ens presenti un seguit de personatges que van des del fabricant enriquít fins al jueu fugitiu. No eludeix les situacions socials més punyents com les que es vivien als nous barris de la vella *Betúlia* on va a raure la immigració precipitada i fora de control que a principis dels anys cinquanta comença arribar a Catalunya. A *El gust de la pols*, escrita el 1956 i publicada el 1962, Maria Aurèlia Capmany accentua els trets impressionistes característics de les novel·les que ha vingut publicant: la recurrència en parlar-nos de colors, olor i sensacions. La introducció, en l'argument, d'una història criminal donarà peu a l'ús d'elements estrictament objectius, com ara informes jurídics, més en consonància amb els nous corrents estilístics que estan arribant de fora.

Abans d'un eclipsi involuntari, provocat per la seva dedicació al teatre, Maria Aurèlia Capmany publica tres novel·les més: *Tana, o la felicitat* (1958), *Ara* (1958) i *Traduït de l'americà* (1959). *Tana o la felicitat* explica la història d'un personatge, Tana, el dia del seu casament. S'hi reflecteix un conflicte filla-pare semblant a aquell que l'escriptora tenia plantejat a casa seva i l'ombra d'una guerra que tot ho ha partit pel mig. Estilísticament és la seva novel·la més madura, allunyada tant dels aspectes gòtics de *Necessitem morir* com de l'esplendor impressionista de *L'altra ciutat*. *Ara* és la història d'un retorn. Eloi, un soldat que torna de la guerra, baixa del tren en una ciutat equivocada i reconstrueix un passat que mai no ha estat el seu. Aquí Maria Aurèlia Capmany torna a usar aquell to boirós, impressionista que amb tanta eficàcia maneja amb presència de frases rotundes, compactes, tallants. "La por i l'esperança tenen el mateix gust sempre, per alta i sòlida que sigui la muralla que passes". O bé: "L'amor no existeix. És l'habitual substanciació de múltiples, incomptables actes d'amor". *Traduït de l'americà* és una novel·la publicada per primer cop l'any 1959 per Albertí però posteriorment reescrita per Maria Aurèlia Capmany i reeditada per Laia el 1980. Entre aquestes dues edicions hi ha notables diferències començant pel títol. La segona passa a dir-se *Ves-te'n, ianqui o, si voleu, traduït de l'americà*. Potser aquests canvis fan que la narració final resulti suggestiva però confusa. Maria Aurèlia Capmany hi desplega una crítica a aquells intel·lectuals que especulen amb el canvi d'idees com qui especula amb el canvi de dòlars. És el moment que a Catalunya uns quants companys seus de generació estan passant, amb una facilitat admirable, del falangisme al marxisme. Maria Aurèlia no havia estat mai a Albània però en la primera edició, la de 1959, no amaga la seva admiració per la situació d'un país petit, pobre, amb una història plena d'invasions i derrotes –turcs, russos i italians l'havien ocupat amb més o menys fortuna al llarg del segle– i que lluita per mantenir-se independent i lliure. A la segona edició els adjectius que podrien ser considerats massa elogiosos cap als dirigents polítics albanesos queden difuminats. L'any 1980 la Maria Aurèlia devia tenir una informació més fidedigna del que estava passant realment a Albània.

Després de l'èxit d'*Un lloc entre els morts*, i de la seva sortida de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, Maria Aurèlia Capmany torna a la novel·la. L'any 1966 havia publicat, de la mà de Josep Maria Castellet, *La dona a Catalunya*, el primer llibre que tractava específicament de la situació de la dona al nostre país. El llibre va inaugurar la dedicació de Maria Aurèlia a temes relacionats amb el feminisme com veurem en el capítol corresponent. Potser és a partir de l'èxit literari i social d'aquest llibre que Maria Aurèlia projecta la nova novel·la. Duu per títol *Feliçment, jo sóc una dona*, inspirat en el text d'una cortesana del Segon Imperi que a l'encapçalament de les seves memòries afirma: "Han escampat sobre mi més calúmies que no caldrien per fer penjar un home. Feliçment, jo sóc una dona". La novel·la explica la vida de Carola Milà des del seu naixement, conseqüència d'uns amors il·legítims entre el fill de l'amo d'una fàbrica i la filla del porter d'aquesta fàbrica, fins a la seva retirada de la vida activa. El resultat és desigual. D'una banda, els progressius canvis d'escenaris socials i generacionals fan molt atractiva la lectura. D'altra alguns capítols –com, per exemple, el dedicat a explicar-nos les múltiples branques de la família Plans– resulten embarbussats o poc creïbles. La novel·la està escrita entre el

1968 i 1969 i reflecteix l'efervescència ideològica d'aquells anys amb el rerefons, present en tantes obres de Maria Aurèlia, de la guerra civil i de la seva pròpia biògrafa. Un dels personatges, per exemple, etziba a Carola Milà: "És que vostè, amiga meva, té una intel·ligència masculina". O quan la protagonista és batejada, de fet rebatejada, a la petita església de les Clarisses, la mateixa on va ser batejada Maria Aurèlia i de la qual el juliol del 1936, i gràcies a l'incendi que va partir, "en sorgia el majestuós Saló del Tinell". I el Saint Germain de Pres que coneix la Carola quan s'hi instal·la el 1951 és el mateix que Maria Aurèlia havia conegut aquell any, quan hi havia arribat amb una beca.

Entre 1970 i 1975 la nostra autora publicarà tres novel·les més: *Vitrines d'Amsterdam* (1970), *Quim/Quima* (1971) i *El jaqué de la democràcia* (1972). *Vitrines d'Amsterdam* és una novel·la curta, 89 pàgines, que explica la recerca que un fabricant català, Ignasi Vilardell, fa del seu germà Tomàs als baixos fons d'Amsterdam, on se n'ha perdut el rastre. L'obra té dos escenaris. El de la Barcelona de la postguerra, un escenari burgès, on comencen a dibuixar-se els espectaculars canvis econòmics i socials de la dècada dels seixanta, i el de la prostitució d'Amsterdam que s'exhibeix rere les vitrines d'alguns dels seus carrers i on el protagonista busca la seva redempció. Pel que fa a *Quim/Quima* es tracta d'una novel·la d'encàrrec, d'un llibre d'aventures adreçat a un públic juvenil tal com li havia encomanat Emili Teixidor director de la col·lecció "El nus gordià" d'Editorial Estela. L'autora pren com a model explícit la novel·la *Orlando* de Virginia Woolf. El llibre es clou amb una carta de la nostra autora a l'escriptora britànica on Maria Aurèlia afirma que Virginia Woolf "és la persona que admiro més del món i de la qual he après tantes i tantes coses". El

Jaume Vidal Alcover i Maria Aurèlia Capmany. La seva relació va començar el 1968. L·legat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

protagonista, Quim o Quima, viu sense solució de continuïtat durant diversos episodis de la història de Catalunya des de l'adveniment de l'any 1000 fins a la guerra civil espanyola on fa d'aviador. Per la novel·la hi desfilen alguns dels personatges de la història i de la literatura –Ramon Llull, Jaume I, Robespierre– en el marc d'episodis molt determinants com ara l'escomesa d'Al Mansur contra Barcelona o la conquesta de Mallorca. D'*El jaqué de la democràcia* ja n'hem parlat en un capítol anterior. És la revenja de la Maria Aurèlia contra els "savis doctors" als quals al·ludeix en la carta escrita a Virginia Woolf. "He après –li diu a l'escriptora anglesa– a riure com tu, a poc a poc, lentament, i et juro que aquí a casa nostra també és difícil riure. En aquesta terra nostra que tu no coneixes has d'anar molt en compte a riure. Si et veuen riure et prenen immediatament per una estrella de cafè-concert, i si t'atreveixes a fer ironies, la gent docta passa les teves ironies pel sedàs dels exercicis didàctics i et juro que no hi llisca ni una malla". I afegeix, referint-se implícitament a *Un lloc entre els morts*: "Una vegada vaig fer un pròleg calcat a un pròleg teu, al pròleg del teu *Orlando* (...) Jo em pensava que se n'adonarien, que era un pastiche (...) però el meu divertiment va ser castigat amb duresa. Savis doctors van detectar en el meu pròleg erudit manca de fonts, falles d'informació, anacronismes".

Les tres darreres novel·les que publica Maria Aurèlia Capmany són *Lo color més blau* (1982), *El cap de Sant Jordi* (1988) i *La rialla del mirall* (1989). De les tres, la més ambiciosa és, sense dubte, *Lo color més blau* que pren el títol d'un dels versos de l'oda "La Pàtria" de Bonaventura Carles Aribau: "Adéu-siau, turons, per més sempre adéu-siau,/ oh terres desiguals que allí en la pàtria mia/ dels núvols e del cel de lluny vos distingia/ per lo repòs etern, per lo color més blau". La narració s'articula al voltant de les cartes que s'envien, durant tres dècades, dues amigues i companyes d'estudi, Dèlia Marcet i Victòria Oliver. Les dues amigues queden separades pel final de la guerra civil i no es tornen a trobar, personalment, fins al Maig del 68, a París. Per la novel·la, però, circulen molts més personatges fins a sumar trenta vuit corresponsals. És un llibre d'una gran ambició perquè, de fet, vol retratar l'evolució de Catalunya des dels temps de l'Institut-Escola fins al triomf, en l'àmbit intel·lectual, d'aquell estructuralisme contra el qual ja s'havia rebel·lat l'autora en obres anteriors. Però és també una meva de novel·la riu, desordenada, on la Maria Aurèlia aboca moltes de les seves obsessions algunes de les quals són la covardia de la classe dirigent catalana, l'autofàgia que practiquen habitualment els escriptors catalans i la passa de marxisme que va afectar la majoria d'intel·lectuals de la seva generació. Algunes frases continuen essent divertidament lapidàries. Per exemple: "Els escriptors catalans són, en general, molt violents. Jo penso que la causa és que dormen poc". O bé, en parlar de la seva estimada Generació dels 70: "Vesteixen amb una barreja de luxe i de rampoina que fa morir de riure. No és que no m'agradin, però em fa la impressió que no es dutxen prou". I tampoc no falten al·lusions a situacions més personals: "Ens van preparar per a un món civilitzat, ple de matisos, apte per assumir totes les possibilitats de l'ésser humà, i de sobte vam ingressar en una gran camp de concentració ple de prohibicions i de tabús i de paraules màgiques".

En conjunt, doncs, una obra novel·lística extensa on podem trobar reflectits uns personatges i una època que, com sol passar, tenen molt a veure amb la

Maria Aurèlia Capmany amb Joan Manuel Serrat
al Mal Pas d'Alcúdia. Llegat Jaume Vidal Alcover
- Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

vida i el pensament del novel·lista que els crea o recrea i que, en aquest cas concret, potser estan exposats d'una formada desordenada però no pas mancada d'ambició. Perquè en la seva voluntat de desplegar el seu talent narratiu, Maria Aurèlia Capmany va haver de lluitar contra tres elements. En primer lloc, i com ja he remarcat, l'acarnissament de la censura. Les modificacions o prohibicions decretades per la censura no només afecten el contingut de l'obra manipulada. Afecten, també, el ritme de creació del novel·lista i la seva maduració com a escriptor obra rere obra. En segon lloc, i com a conseqüència directa de la situació del català durant els anys de la dictadura franquista, a la Maria Aurèlia Capmany li va caldre guanyar-se la vida de mil maneres. Recordem-ho: els novel·listes en català dels primers vint-i-cinc anys de Dictadura –i es diu de seguida– eren escriptors sense mercat, sense mitjans de difusió i quasi sense editorials. I, en tercer lloc, la Maria Aurèlia es considerava ella mateixa una “dona finestrera”, és a dir, una dona que de la finestra estant mirava què passava pel món i no s'estava d'intervenir-hi sempre que ho creia necessari o interessant. Maria Aurèlia Capmany va exercir de novel·lista però també dramaturga, actriu, articulista, conferenciant, política. Aquesta dispersió va estar dictada per la necessitat però, també, per una curiositat inesgotable i pel convenciment que calia actuar en tots els fronts possibles si de veritat, un cop superat el parèntesi franquista, el país havia de tornar al punt on es trobava abans de la guerra incivil.

“Quan vaig començar a escriure *Un lloc entre els morts* no vaig fer altra cosa que seguir, dins els límits de les meves forces, el treball artesà, meticulós, apassionat, tranquil que havien seguit els meus predecessors, els meus mestres en l’art de novellar: Sthendal, Joyce, Woolf, Faulkner, Pardo Bazán, oller, Bronte, James (...). Estimava i detestava el poeta pur de les mans netes. I així va néixer en Jeroni Campdepadrós i Jansana (1789-1821). El vaig col·locar entre dos segles, entre dos bàndols, entre dues ètiques, entre dues classes socials, entre dos amors. No per atzar el vaig col·locar entre dos corrents del pensament: l’imperi de la raó del XVIII, i l’orgia de la passió del XIX (...).”

Maria Aurèlia Capmany. *Un lloc entre els morts*. Pròleg a la 4a edició.

“El temps d’*Un lloc entre els morts* és tot un temps de la novella catalana de postguerra; correspon a un tombant remogut cap a un cert canvi d’actitud que aleshores s’insinuava ja en alguns narradors (Porcel, Moix) formats totalment en èpoques de consolidació, sempre molt relativa, de la represa de la publicació en català i, en concret, de la novella, i de premis i d’altres activitats del món literari”.

Joan Triadú. *Un lloc entre els morts i el seu temps* dins *Maria Aurèlia Capmany en els seus millors escrits*.

Dia 1 abril.
 Hem començat el viatge amb el peu esquerre. No tenim camarot i hauré de passar la nit a l'hotel de la butaca. Son el desig de veure d'abril i en han fet ca un momentada. En fau de veure que no té res a veure un baro italià que surt de Barcelona per anar a fer una audiència a França. Jo, que heu tinc el complex de tuberculosa, t'ho veure petita, petita? però en començar es de bon auguri.
 Llego el llibre de l'Erica Jong, i no m'agrada gens. És una canallada obscena.

En Xavier recorda l'últim comunicat de guerra i la victòria del nostre.
 No hem parat la nit del l'hotel però sí la de la butaca. Jo en butaca i els dos homes a la sala gran. Hem tingut bell pas tard. L'auel de la penya perfecta, en diu a l'apena. Viatge a Pisa, on som en un hotel encara t'ho.

Notes d'un viatge a Itàlia. La Maria Aurèlia, en Jaume Vidal i en Xavier Romeu marxen un 1 d'abril i comencen l'itinerari amb mal peu. “Hem començat el viatge amb el peu esquerra -escriu Maria Aurèlia-. No tenim camarot i hauré de passar la nit assegut a butaques (...). Llegeixo el llibre de l'Erica Jong [Por a volar, ara considerat un clàssic de l'erotisme femení] i no m'agrada gens. És una canallada obscena. En Xavier recorda l'últim comunicat de guerra i la victòria del monstre. No hem tingut la nit del l'oro però sí la de la cotorra”.
 Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany, Universitat Rovira i Virgili.

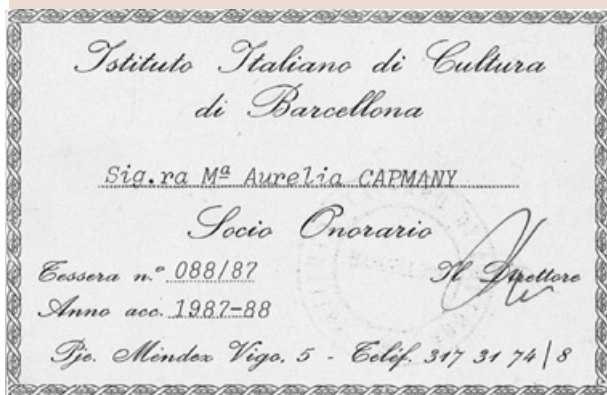
Des de ben petita, el teatre va formar part del món més proper a Maria Aurèlia Capmany. El seu pare, Aureli Capmany, havia estat fundador de l'Esbart Català de Dansaires i exercia com a mestre de jocs folklòrics i populars a la Casa de la Caritat. En una breu autobiografia que va escriure l'any 1948, amb motiu de fer vuitanta anys, Aureli Capmany informava que, de jove, havia creat "una societat destinada a fer comèdia i altres divertiments aprofitant l'obrador de casa". Amb Adrià Gual, de qui era amic, havia participat en la posada en escena de diverses obres. Era, també, un gran aficionat a l'òpera, abonat a un dels pisos alts del Liceu. No ha d'estranyar, doncs, que Maria Aurèlia Capmany entrés en contacte amb l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, creada el 1955 sota els auspicis de la senyora Regina Tey i presidida per l'historiador Ferran Soldevila. És Frederic Roca, que juntament amb Jordi Sarsanedas en va ser el director executiu, el qui li encarrega que escrigui alguna cosa per a l'escena. De l'encàrrec en surt l'obra *Tu i l'hipòcrita* de la qual el gener del 1959 se'n fan dues representacions dirigides per Ricard Salvat. Sí. Només dues, i en un sol dia. Perquè malgrat que les obres representades eren fruit d'una selecció rigorosa, que alternava les obres dels clàssics amb les dels autors més jove, i d'uns assajos que intentaven ser exhaustius, l'ADB no passava de ser, tècnicament, una companyia d'aficionats. S'havia de conformar en presentar les obres fora de l'horari laboral. La censura també hi deia la seva i, quan ja estava tot a punt, sovint limitava el nombre de representacions o simplement les prohibia. *Tu i l'hipòcrita* és un monòleg escenificat que explica la història d'un mentider, l'Honorat, que no sap bastir el seu futur sense renunciar al seu passat, un passat ple d'excuses, d'indecisions, de trapelleries, de mentides. Les dues representacions van obtenir allò que els francesos en diuen *un succès d'estime*; o sigui una bona acollida però no un èxit esclatant.

Maria Aurèlia Capmany en el paper de Rossenda a *Ronda de mort* a Sinera de Salvador Espriu. Arxiu Institut del Teatre/ Andreu Basté.

lèfon	nom	adreça	telèfon
	Bertran 3. P Papa Palau 2 39 3186		
1148	Puigserver, Fàbia		2212125
9404	Pedrolo, M. de		2281210
8050	Pessarrodona	Genova 23 - 2 ^a B.	2568262
76588		Taualla	2982975
6727	Pellegrino, Ramon	P. Manapa 11, 261/64	2535233
5304	Palau, Pepa	S. Fredet 8	2287015
~~7778~~	Pi de la Serra, Quico		2194397
	Prats, M ^a Rosa	Balme, 396	2481915
		d) 2180062	d) 2285200
	Pompeia Nuria		2037659
	Pupl. Jordi	General Mitre 96	2157100
	Pedreite, J.	R. 215472, Pedrualla	2173892
	Pareja, Antoni	(Manacor) 3 ^a 5 3/4	918
	Pasqual, Sèus	Pen	304382
		~~2282222~~	
	Porter Miquel		2319245
	Perich		2542153
	Prada		3394083
	Porcia, Sra Maria		2539947
	Palau, Pau		216483
	Pous, Agustí		3408275
	Perucho, Joan		2471263
	Pompanyer, Francesc		c/ 2218612
	Pi de Callauys, O.		d) 2266755
			→ 2176099
		(pares)	2474947
	Pasqual Sèus		2257571
	Pupol Antoni		205984
	Puigserver, Fàbia	Imp. 329. 2 ^a 1 ^a	3026699

En aquest full de l'agenda telefònica de Maria Aurèlia hi concorren alguns dels noms més destacats de la cultura catalana, sempre i quan comencin per "P": Puigserver, Pedrolo, Pessarrodona, Pellegrino, Pi de la Serra, Pompeia, Pasqual, Porter, Perich, Perucho i Pi de Cabanyes, entre d'altres. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

A sobre: El carnet que acredita Maria Aurèlia Capmany com a sòcia honorària de l'Institut Italià de Cultura de Barcelona. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

A sota: Carme Serrallonga va ser la directora de l'Escola Isabel de Villena. Maria Aurèlia Capmany hi va treballar des del 1944 fins al curs 1964-65. Elles dues també van treballar juntes a l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual. Arxiu Escola Isabel de Villena.

Potser més transcendent, per a la Maria Aurèlia i també per al conjunt del teatre català, va ser la relació que la nostra escriptora va establir amb Ricard Salvat, a qui els responsables de l'ADB havien encarregat la direcció de *Tu i l'hipòcrita*. Ricard Salvat era, en aquell moment, finals del 1958, un jove amb gran talent i ambició –no tenia ni vint-i-cinc anys– que havia tornat de Heidelberg amb la bona nova de Bertold Brecht sota el braç. Plenament identificat amb els postulats ètics i estètics del director i autor alemany tornava a Barcelona, després de la segona estada a Alemanya, disposat a revolucionar el món del teatre i, a poder ser, el món de la cultura catalana i peninsular. I, en bona part, ho va aconseguir. La Maria Aurèlia era setze anys més gran que ell però això no va impedir que a l'escriptora se li desvetllés aquell sentiment d'admiració que havia experimentat, i seguia experimentant, envers Salvador Espriu i que uns anys més tard serà la base de la seva relació amb Jaume Vidal Alcover. “He estimat sempre la intel·ligència –escriurà Maria Aurèlia en el seu llibre *Això era i no era*–; l'estimada tant, que he pogut confondre l'enamorament amb l'admiració i no m'he pogut enamorar sense sentir respecte”.

Quan el 1960 Ricard Salvat trenca amb l'ADB i funda l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual, la Maria Aurèlia el segueix sense pensar-s'ho gaire. Formalment, ella assumirà ser la número dos de l'Escola. Però si hem de fer cas d'alguns dels actors i les actrius més destacats que van passar per aquesta companyia, la Maria Aurèlia va actuar, de fet, com a co-directora i sense ella no s'entenen els grans èxits que va obtenir l'Adrià Gual. Guillem Jordi Graells ha escrit que el paper de la Maria Aurèlia va ser “absolutament cabdal i, pel cap baix, equivalent al de Salvat”; i Josep Maria Benet i Jornet, un dels alumnes de l'Escola, ha dit que “si Ricard Salvat, sempre una mica lluny, era la columna vertebradora (...), la Maria Aurèlia n'era l'aglutinant per excel·lència”. En tot cas, a l'Adrià Gual ella hi va fer de directora escènica, autora, traductora, adaptadora, decoradora, professora d'història del teatre, responsable de seminaris sobre teatre

contemporani, ortofonista i mil coses més. Per aquesta escola de teatre van passar alguns dels noms més destacats del teatre català de l'últim terç del segle xx. Entre d'altres, Fabià Puigserver, Josep Montanyès, Gloria i Montserrat Roig, Carme Sansa, Josep Anton Codina, Josep Maria Segarra, Ernest Serra-hima, Maria Jesús Andany, Carme Fortuny, Elisenda Ribas, Francesc Nel·lo i Julià Navarro. A l'Adrià Gual s'hi feia teatre a hores convingudes i, després, de nit i fins a la matinada, moltes coses més: llegir amb avidesa, beure i fumar compulsivament, teixir i desteixir amistats i relacions sentimentals amb aquella capacitat de muntar i desmuntar odis eterns pròpia de la gent de la faràndula, allargar les nits amb discussions interminables i conspirar i endevinar conspiracions sempre sota l'asfixiant matalàs franquista que intentava castrar totes les ambicions i totes les bones obres.

En l'èxit de l'Adrià Gual hi juguen un paper fonamental la posada en escena de dues obres de Salvador Espriu: *Primera història d'Esther* i *Ronda de mort a Sinera*. L'estrena d'aquestes dues obres va provocar un impacte generacional que va arribar molt més enllà de l'àmbit del teatre. A Barcelona, significava l'assumpció per part del teatre català dels postulats més radicals de la Modernitat, amb el prestigi consegüent entre les noves generacions d'espectadors i ciutadans en general. També a Madrid l'estrena de *Ronda de mort a Sinera* a Madrid, el maig del 1966, va constituir un esdeveniment cultural memorable, amb el ministre Fraga presenciant la representació “desde un palco con todo interés” segons que explicava el corresponsal d'*El Noticiero Universal*. Brecht s'obria pas entre la pollosa cultura franquista.

A *Ronda de mort a Sinera*, la Maria Aurèlia hi feia de Rossenda, la dona d'en Quim Federal amb qui viu en pecat perquè mai no s'hi ha casat. És un conte titulat *Conversió i mort d'en Quim Federal* que forma part del recull *Ariadna al laberint grotesc* publicat per Salvador Espriu l'any 1935. Ara que en Quim Federal és a punt de morir, la Rossenda té interès en arreglar els papers per si li cau alguna cosa d'herència. Com que en Quim es nega a passar per l'adreçador de l'Església, el sagristà Ventura, demana a l'ataconador Pancraç que es disfressi de Patupí, una mena de mèdium que, en contacte amb el Més Enllà, coneix tots els secrets d'en Quim Federal. Les suposades revelacions d'en Pancraç acaben per estovar el descregut agonitzant que en un moment de sinceritat explica que durant trenta anys se n'ha anat al llit amb la dona de l'ataconador. “I per sentir-me dir això m'heu disfressat de Patupí?” exclama, desolat, en Pancraç. La Rossenda s'ho mira tot plegat posant uns ulls com unes taronges. L'escena és difícilment esborrable per a tots els qui la vam poder veure a la Cúpula del Coliseu o al Romea. A *Primera història d'Esther*, la Maria Aurèlia hi feia el paper de Secundina, la portera del palau de Susa que contempla, des de la seva privilegiada situació, el repudi de la reina Vasthi, la caiguda en desgràcia del primer ministre Aman i l'entronització i triomf d'Esther, la jueva que, de la mà de Mardoqueu, aconsegueix el favor del rei. Després d'haver observat tantes anades i vingudes, Secundina, sense deixar la porteria, farà una reflexió que la Maria Aurèlia repetirà amb humor unes quantes vegades al llarg de la seva vida: “Talli qui talli el bacallà una es queda sempre de portera”.

L'Adrià Gual estrena *Ronda de mort a Sinera* el 1965. Aquest mateix any es presenta al Palau de la Música Catalana *Vent de garbí i una mica de por*, una obra escrita per Maria Aurèlia Capmany, dirigida per Ricard Salvat, amb figurins d'Albert Ràfols-Casamada, decorats a Maria Girona i l'apadrinament de Salvador Espriu que signa les ratlles que aleshores solien incloure els programes de ma. La peça, com he dit, va ser estrenada al Palau i immediatament prohibida per Fraga Iribarne que acabava de ser nomenat ministre d'Informació i Turisme. Considerada per Jaume Vidal "l'obra mestra" de Maria Aurèlia Capmany s'articula al voltant de tres escenaris: la Caldetes de 1909, amb el rerefons de la Setmana Tràgica; el Sitges de 1936, amb l'inici de la guerra civil; i el Cadaqués de 1965. El fil conductor és el mateix que trobem en moltes altres obres de la Maria Aurèlia ja siguin novel·les o textos assagístics –inclosos els articles de premsa: la denúncia de l'abandonament dels ideals de país i de justícia per part de la classe dirigent catalana. Aquest és un tema que també apareix a *Un lloc entre els morts* i, no cal dir, a *Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret, advocat dels obres de Catalunya*. Pel que fa a les tècniques utilitzades a *Vent de garbí*... Josep Anton Codina escriu: "Podem parlar de "teatre total" en el sentit que hi són utilitzades les tècniques teatrals més diverses, de dels Living Newspapers americans (teatre-document) fins al musical anglès i el sàinet català, passant per les cançons musicals i el music-hall. I així, entre el sol d'estiu, balls, esports i relax, la classe burgesa (representada sempre pels mateixos personatges) s'abandona a la seva platxèria i a les seves evasions mentre els esdeveniments polítics omplen el rerefons de sang i dolor". Lamen-

Carme Sansa, Joan Miralles i Enric Casamitjana en una de les representacions de "Dones, flors i pitànça", de Maria Aurèlia Capmany, a la Cova del Drac, l'abril de 1968. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

tablement, els successius directors del Teatre Nacional de Catalunya no han considerat mai oportú tornar a posar en escena aquesta obra.

A finals del 1967, Maria Aurèlia Capmany deixa l'Adrià Gual. La decisió és fruit tant d'un cert esgotament personal com dels malentesos que s'havien produït dins la companyia i que havien comportat una tensió creixent entre un nombrós grup d'alumnes i Ricard Salvat, que en seguia essent el director. A aquestes qüestions professionals cal afegir-hi una de més personal. Maria Aurèlia Capmany va descobrir amb dolor que els sentiments que sentia envers Ricard Salvat no eren, en realitat, correspostos. A principis d'aquell mateix 1967, el director de l'Adrià Gual s'havia casat i Maria Aurèlia es va sentir traïda i, molt probablement, manipulada.

Salutació després de la representació de Nord enllà, al Teatre Calderón de Barcelona, l'any 1962. El segon per la dreta és Ricard Salvat, l'autor. Al mig, Maria Aurèlia Capmany, la directora. El segon per l'esquerra, Ernest Serrahima, un dels actors. Arxiu de l'Institut del Teatre/Andreu Basté.

Va abandonar l'Adrià Gual però no del tot el teatre. De la mà de Josep Anton Codina, el seu amic més lleial, el dilluns de Pasqua del 1968 va estrenar, a la Cova del Drac, una mena de teatre que semblava a les antípodes d'aquell que havia practicat fins aleshores. En efecte, del distanciament brechtianista Maria Aurèlia va passar al cabaret literari. La primera obra estrenada duia per títol *Dones, flors i pitances* i va tenir tant èxit que les representacions es van allargar fins al mes de juny. La interpretaven Elisenda Ribas, Carme Sansa, Enric Casamitjana i Joan Miralles. El contingut no era nou: una mirada decididament crítica i àcida

envers la societat benpensant a través de cançons anònims, textos propis i, en aquest cas, una Auca de la Piti on la Maria Aurèlia abocava tot el seu sentit del ritme, tot el seu instint popular. A aquesta obra va seguir *Manicomí d'estiu* o *la felicitat de comprar i vendre*. “Va ser un dels nostres espectacles de més èxit, el més arrodonit, el més brillant” escriurà la Maria Aurèlia. En el número final els actors i les actrius “amb plomes i platallons cantaven unes al·lusions impertinents als grisos. El públic aplaudia; érem als temps dels sobreentesos, de picar l’ullet”. Però els censors també havien advertit aquests sobreentesos i quan l’obra anava a estrenar-se a Madrid el ministeri es va treure de la màniga una disposició que prohibia les representacions d’espectacles teatrals en els locals de cabaret, els quals només podien seguir acollint els números tradicionals de música i cançons. La Maria Aurèlia Capmany, i en Jaume Vidal Alcover, que col·laborava en la confecció de lletres, no es van tirar enrere i les obres posteriors van ser representades sense títol (*Varietats-2*, *Varietats-3*, *Varietats-4*) com si no es tractés de peces unitàries.

El 1970 es volia commemorar el cinquantè aniversari de l’assassinat de l’advocat i polític Francesc Layret, fet ocorregut el 30 de novembre de 1920. Una comissió clandestina va ser l’encarregada de recordar l’episodi. L’historiador Joaquim Ferrer escriurà una biografia de Layret; i la Maria Aurèlia Capmany, una obra de teatre. La constitució i els treballs de la Comissió no es fan públics per tal d’impedir que les seves activitats siguin prohibides. I per a l’estrena de l’obra no es demana prèviament, i com era preceptiu, cap mena de permís. Els possibles impediments legals a la representació mouen Maria Aurèlia Capmany a prescindir, pràcticament, de tota mena de decorat. La funció s’organitza al voltant d’una taula i vuit cadires que són les que ocupen els sis actors i les dues actrius que la interpreten. Així, si la policia es presenta a la impensada sempre es pot argumentar que no es tracta de cap escenari ni de cap representació sinó d’una conferència o un col·loqui. Aquest plantejament escènic, tan despullat, no perjudica la comprensió de l’obra ni el seu ritme. L’autora dona prioritat absoluta a la paraula a través tant de textos escrits pel propi Layret com de diversos testimonis de l’època: teatre de text, des d’un rotund distanciament escènic. Res gaire allunyat d’allò que la Maria Aurèlia havia après i practicat a l’Adrià Gual. “L’obra –ha escrit Jordi Font– és una acusació contra la burgesia catalana per dimissionària de la nació i la proclamació que Catalunya no té futur si no és de la mà del catalanisme d’esquerres i federalista”.

La Maria Aurèlia va deixar el teatre, va tornar a la novel·la i intensificaria, per vocació i com a modus vivendi, les seves col·laboracions al periodisme en català que, malgrat les prohibicions, començava a obrir-se pas.

“A les obres anteriors l’actuació i la personalitat dels protagonistes ens permetien d’entreveure que aquests eren el resultat de tota una societat conformista, hipòcrita i insegura de si mateixa. A *Vent de Garbí* i una mica de por aquesta societat pren el nom de *Burguesia Catalana* i ocupa el lloc del protagonista”.

Josep Anton Codina.
El teatre de Maria Aurèlia Capmany
dins *Maria Aurèlia Capmany en*
***els seus millors escrits*.**

Gràcies al bon ull editorial de Josep Maria Castellet, Edicions 62 va publicar, l'any 1965, *La mística de la feminitat*, el llibre de l'escriptora nord-americana Betty Friedan que denunciava les noves dependències que afecten la dona contemporània. La dona "alliberada" dels anys seixanta disposa de comoditats domèstiques impensables en temps de les seves àvies sufragistes. Ha entrat de ple en el món del treball però també en la doble jornada. No ha renunciat a la maternitat ni a exercir de responsable suprema de l'educació dels fills; i a sobre ha de procurar mostrar-se optimista, sempre disposada a escoltar els problemes laborals del marit i a correspondre generosament les seves sol·licituds sexuals. Maria Aurèlia Capmany, des de la revista *Presència*, es fa ressò, en un article, d'aquestes aportacions de Friedan al debat sobre la situació de la dona. Però, fins aleshores, Maria Aurèlia no havia mostrat un interès especial en parlar de feminisme. En l'esquema après, i viscut, a l'Institut-Escola una dona tenia els mateixos drets que un home. Ara bé, la situació legal i social de la dona sota el franquisme no tenia res a veure amb la idea i la pràctica de l'Institut-Escola. Ella prou que ho sabia, perquè a partir de 1939 ho havia patit en pròpia carn. Però la seva mirada sobre la literatura, i sobre el món, seguia essent universal. Com a escriptora dona li interessaven els mateixos temes que a un escriptor home; i també eren els mateixos els problemes propis de l'ofici als quals s'havia d'enfrontar.

Tot això canvia a partir de 1966 quan ella publica *La dona a Catalunya*, el primer estudi sobre la situació de la dona al nostre país. El llibre és fruit d'un encàrrec de Josep Maria Castellet i acaba per constituir un punt de referència en la lluita per la recuperació dels drets de les dones, i també en la trajectòria intel·lectual de Maria Aurèlia Capmany. En la presentació, l'autora avisa d'una realitat no gens òbvia: el problema de la dona existeix perquè es presenta no "en el més vague i còmode" terreny de la ideologia "sinó en el camp de la vida quotidiana". I tampoc no es tracta de recomençar una discussió sobre què és la dona sinó de denunciar que "la societat actual no concedeix a la dona, en tant que dona, el mínim de garanties que tot ésser humà necessita per al lliure exercici de les seves facultats". Per demostrar aquesta tesi, Maria Aurèlia recorrerà al testimoni de diverses escriptores –de Simone de Beauvoir a Virginia Woolf passant per la comtessa de Campo Alande, Lúcia Falcón o Dolors Monserdà–; repassarà el rol que el pensament intel·lectual i la literatura han reservat a la dona –des d'Aristòtil a Ausiàs March, Jaume Roig i Joanot Martorell–; realitzarà una enquesta, preparada per ella mateixa en col·laboració amb el sociòleg Pinilla de las Heras, en la qual participen 120 dones; i donarà una ullada a la història de les reivindicacions femenines, amb atenció especial a la situació de la dona catalana. Així, doncs, en el llibre hi ha història, assaig i sociologia. Potser el text queda desordenat i el seu rigor acadèmic sigui, per dir-ho d'alguna manera, millorable. Però està escrit amb la claredat amb què la Maria Aurèlia sabia tractar els temes més envitricollats; conté informacions fins aleshores poc conegudes, com les referides al pensament del feminisme conservador català; i no defuig la contundència com quan vincula, amb les precaucions semàntiques pertinents per tal que la censura no actuï, la consecució dels drets de les dones a un canvi social i polític més general.

La dona a Catalunya va sortir publicat l'abril del 1966. El seu èxit va ser fulgurant. Fins a l'abril del 1979, se n'havien fet cinc edicions. I des del moment de

la seva publicació, a la Maria Aurèlia li van ploure les invitacions per escriure més llibres sobre la dona i per donar conferències arreu del país. Entre el 1966 i el 1979, la Maria Aurèlia va publicar una desena de llibres sobre la situació de la dona, a més del pròleg a la traducció catalana d'*El segon sexe*, diverses col·laboracions en volums col·lectius i una gran quantitat d'articles periodístics. D'aquesta desena de llibres caldria destacar *El feminismo ibérico* (1970), escrit en col·laboració amb Carmen Alcalde i *El feminisme a Catalunya* (1973). I, a la vegada, Maria Aurèlia Capmany va començar a donar conferències per tot Catalunya. Especialment remarcable va ser un cicle organitzat per la Caixa, de la mà de Lluís Utrilla, que va proporcionar a la Maria Aurèlia una popularitat que anava més enllà dels seus lectors habituals i una bona remuneració, "Protegida per una institució conservadora i benpensant –escriurà, més tard, recordant aquella experiència–, anava per aquests mons de Déu predicant que tot havia de canviar si volíem realment sobreviure. Formava part dels ingredients inconnexos que tractaven d'enfornar el pastís de l'antifranquisme".

De les idees de Maria Aurèlia Capmany sobre la situació, i els drets, de la dona jo en destacaria dues. En el terreny filosòfic, el punt de partida és Hegel, interpretat per Simone de Beauvoir. En el terreny de l'actuació política, el convenciment que un dels errors greus del feminisme seria la creació d'organitzacions específicament femenines, perquè això significaria una autoexclusió que no faria sinó perpetuar les situacions discriminatòries. Hegel considera que l'ésser humà no és una espècie natural sinó una entitat històrica; i l'ésser en la història és un ésser amb possibilitat de canviar la seva conducta. En el rerefons de la concepció de "l'home nou", que és un dels motius recurrents de Lenin en els seus discursos quan ja és amo i senyor de Rússia, hi ha aquest convenciment de la possibilitat de canvi. Sense arribar a l'extrem de Lenin,

Maria Aurèlia Capmany i Montserrat Roig en un acte en defensa de la llibertat d'expressió, celebrat l'any 1981 a la Universitat de Barcelona, organitzat pel PEN Català, quan Capmany n'era presidenta. Foto Robert Ramos.

L'escriptora al seu despatx del carrer Enric Granados-Mallorca. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Simone de Beauvoir també parteix de la base de la possibilitat de canviar els rols que la història, i la cultura, han atorgat a l'home i a la dona. *El segon sexe* va ser publicat, també per Edicions 62, l'any 1968, en traducció d'Eulàlia Duran i pròleg de Maria Aurèlia Capmany. En aquest pròleg, la Maria Aurèlia recorda la tesi central de Simone de Beauvoir: "La lectura detallada del llibre de Lévi-Strauss (*Les estructures elementals del parentiu*) no feia més que confirmar-la en la idea que és la base del seu llibre. L'estudi de Levi-Strauss li demostrava que el mascle és l'ésser essencial, fins i tot en el si de les societats anomenades matriarcals. La dona es revelava, doncs, com *l'altre*. La dona, al llarg de la història, en la columna vertebral d'aquesta història que és l'heretatge, apareixia sempre com la contraposició de l'evolució econòmica del món masculí (...) L'ésser humà no és una espècie natural sinó una espècie històrica; ara, la dona és la contrapartida d'aquesta especificació, la seva naturalesa és el resultat de la qualificació que en fa el mascle (...). Des de la infància a la maduresa, en la funció de mare i en la funció social, la dona apareix com un ésser partit entre allò que la realització plena de la seva personalitat li reclama i allò que la vigència del mite de l'alteritat li imposa".

La dona entesa com a *l'altre*; i, per tant, condemnada a un paper secundari. És a partir del reconeixement d'aquesta discriminació, progressivament assumida per més sectors socials, que serà possible canviar el rol personal i social de les dones. Maria Aurèlia se sent plenament identificada amb aquest plantejament. I la seva oposició a organitzacions exclusivament femenines troba la seva base diguem-ne filosòfica en el convenciment de la igualtat entre homes i dones; una igualtat que només podrà aconseguir-se si es canvia la visió androcèntrica del rol de les dones. I el canvi és possible perquè els ésser humans són –insis-

tim-hi- éssers en la història; per tan dinàmics. És per això que la Maria Aurèlia escriu: “El problema de la dona no és un problema femení, sinó el problema d’un grup d’individus injustament inserits a la societat”. Per tant, “mentre el problema de la dona es planteja com a tal problema de la dona, mentre es multipliquin els congressos femenins, les reunions femenines, les seccions femenines, els clubs femenins, vol dir que la dona és un ésser segregat en la societat en què viu”.

Ara aquesta polèmica pot semblar poc rellevant, entre altres motius, perquè la història ha donat la raó a la Maria Aurèlia. En efecte, a Catalunya, i a Espanya, els drets de la dona s’han aconseguit a través d’organitzacions generalistes que les han inclòs en una llista més general de drets. El dret al divorci o a la interrupció de l’embaràs forma part dels drets propis d’una societat democràtica, al costat del dret a la lliure associació, a la llibertat de premsa, a la sindicació o a l’existència de partits polítics. Però a finals dels anys seixanta, i fins ben entrats els vuitanta, els grups de dones partidàries de crear associacions i grups de pressió exclusivament femenins es mostraven molt actius i mantenien un alt grau d’influència. El recel amb què la Maria Aurèlia es mirava l’actuació d’aquests grups és el mateix que Frederica Montseny havia mostrat, abans de la guerra civil, envers *Mujeres Libres*. Jo sóc testimoni de la conversa que, sobre aquest punt, van mantenir Maria Aurèlia i l’ex-ministra anarquista a casa de la segona, als extraradis de Tolosa de Llenguadoc. La Montseny deia que els drets de les dones s’aconseguirien en el marc de la Revolució; la Maria Aurèlia, en el marc d’una democràcia parlamentària. Però cap de les dues considerava convenient un associacionisme exclusivament femení.

Les discrepàncies entre el Col·lectiu Feminista, liderat per Lídia Falcón, i els plantejaments de la Maria Aurèlia van saltar a la superfície durant les Jornades

Maria Aurèlia Capmany es va emmirallar en l’obra de Simone de Beauvoir i va escriure el pròleg a la versió catalana d’*El segon sexe*.

Catalanes de la Dona celebrades a l'Aula Magna de la universitat de Barcelona els dies 27, 28 i 29 de maig del 1976. La Maria Aurèlia va presentar la seva comunicació a l'inici de l'última jornada de les Jornades, o sigui al matí del diumenge 30 de maig. El seu text es titulava "Contra qui lluita la dona". Comença per reconèixer que "la dona viu alienada perquè viu en un univers on prevalen uns valors que no li són propis, i per tant la seva pròpia realitat com a dona és un producte dels valors que utilitza la masculinitat". O sigui, la dona com a l'altre. Però no es tracta de bastir un món i una societat paral·lela a la del home, perquè de món, com de societat, només n'hi ha un, i és aquest un el que cal que canviï els hàbits, les normes, les lleis, les actituds, a fi d'aconseguir la igualtat entre sexes. I com adreçant-se al Col·lectiu Feminista afirma: "La dona no aconseguirà res si no comprèn i accepta que la seva lluita no és una lluita a favor de la dona, sinó a favor d'una persona oprimida, utilitzada, injustament tractada, i precisament per això, quan arribi a aquest convenciment farà causa comuna amb totes les reivindicacions justes de la terra, les laborals, les nacionals, les racials". En el seu llibre *Maig de les dones. Cròniques d'unes jornades*, Teresa Pàmies explica que "la Maria Aurèlia acaba la seva intervenció enmig de grans ovacions. Dempeus, la saludem entusiasmadament. El Col·lectiu Feminista roman assegut i de mans plegades. Les tesis que acabem d'aplaudir no són les seves. Tampoc no tindran arguments per impugnar-les". Aquesta adhesió de Teresa Pàmies té un mèrit especial si tenim en compte que la Maria Aurèlia s'havia mostrat especialment crítica envers els partits d'esquerra que havien creat seccions femenines específiques com, per exemple, les vocalies de dones de les associacions de veïns, molt sovint impulsades pel PSUC. "Per a Seccions Femenines –havia dit la Maria Aurèlia– ja tenim les de la Falange".

A *La dona a Catalunya*, la nostra escriptora no deixava de criticar el masclisme imperant a la societat barcelonina. "Descobria, més aviat tard, que la mentalitat de la nostra classe mitjana era tan masclista com en qualsevol poble de l'Estat espanyol, amb la diferència que a Barcelona el pudor masculí no permetia gestos ampul·losos, com el tirar la capa a terra i dir: ¡Pisa, morena!". Però en aquest mateix llibre també es feia una crida a l'assumpció de responsabilitats per part del col·lectiu femení. "La dona que dimiteix de les seves responsabilitats en tant que persona, que es reclou en una hipotètica llar encoixinada i còmoda (...) i que abandona deliberadament el terrible pes de les responsabilitats socials i polítiques que les seves àvies li havien llegat és víctima, molt bé denuncia Betty Friedan, d'una propaganda. Víctima i còmplice, però, com diu Jean Paul Sartre". Friedan i Sartre, l'un al costat de l'altre. I Maria Aurèlia Capmany, al mig.

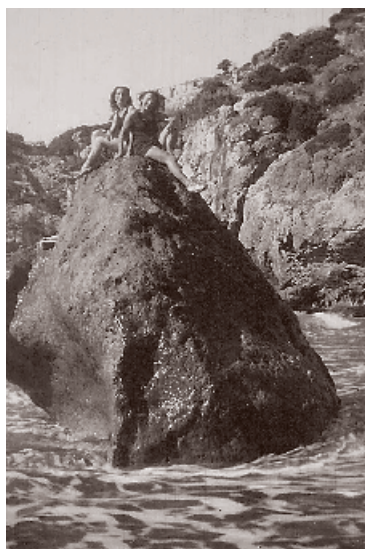
"Per a Capmany, com per a Beauvoir, en termes existencialistes, el patriarcat, la ideologia masclista, presenta la dona com immanència i l'home com transcendència i totes dues autores demostren com aquestes concepcions dominaven tots els aspectes de la vida social, cultural i política encara en la seva època. I ambdues incideixen en com les dones també havien interioritzat aquestes visions tot vivint en un estat inautèntic, en un estat de mala fe, manllevant l'expressió de Jean Paul Sartre, Perquè, com Beauvoir, Capmany també culpabilitza les dones de perpetuar el model".

Montserrat Palau. Dones i catalanes = persones oprimides. El feminisme i el nacionalisme de Maria Aurèlia Capmany dins *Ciudadana Maria Aurèlia Capmany. Escriptora i dona d'acció*.

LA RECONSTRUCCIÓ DE LA MEMÒRIA I L'ARTICULISME DOCTRINARI

En el camp de la no-ficció, Maria Aurèlia Capmany ens ha deixat cinc llibres esplèndids: *Pedra de toc* (1970), *Pedra de toc, 2* (1974), *Dietari de prudències* (1982), *Mala memòria* (1987) i *Això era i no era* (1989). En aquests llibres, i en especial en els dos primers, la reconstrucció de la memòria ocupa un espai central. Un document del segle XV que es guarda a l'Arxiu General de València defineix la pedra de toc com la pedra negra que s'utilitza "quan hom vol provar qualsevol or de quants quirats és". L'objectiu de la Maria Aurèlia en aquests dos llibres és desmuntar el fals or del règim franquista i recuperar la memòria de quan les coses estaven al lloc que els corresponia. El primer volum d'aquestes dues *pedres de toc* està publicat el 1970 quan el règim franquista ha abandonat el discurs falangista i totalitari i es limita a governar el país amb ma autoritària i posant l'èmfasi en els èxits econòmics dels ministres tecnòcrates. L'Espanya de López Rodó no es vol reconèixer continuadora de l'Espanya de Serrano Suñer però Maria Aurèlia, en aquestes *pedres de toc*, s'encarrega de desmuntar la fal·làcia. I ho fa d'una manera que fins i tot la legalitat franquista no té mes remei que acceptar: reproduceix el que deien els diaris de l'any 1939 immediatament després de la victòria franquista. Per això, el primer volum de *Pedra de toc* s'obre amb la reproducció de la notícia apareguda a *La Vanguardia* del 14 de febrer de 1939 que informa de l'aprovació de la Llei de responsabilitats polítiques "que liquidará las culpas de los que contribuyeron a la subversión roja". I a continuació la llista de dels partits polítics que queden inclosos en aquesta llei, als quals cal afegir "todas las lógias masónicas". La llei és aplicable, i així ho recull l'últim paràgraf de la notícia, no només als militants d'aquells partits durant la guerra civil, quan ja s'havia produït la revolta militar, sinó també als militants d'abans del 18 de juliol. Aplicar una llei que en el moment de cometre un delictes (o presumpte delictes) encara no existeix constitueix una aberració jurídica que situa al ciutadà acusat en una indefensió total. Però aquesta va ser la llei que el règim franquista va fer servir per empresonar i condemnar milers de ciutadans catalans i espanyols. Llegida amb els ulls de 1970, l'aberració quedava clara fins i tot a les persones menys sensibilitzades pels temes jurídics.

Dues fotografies de Maria Aurèlia Capmany i la seva amiga Gabriela Viñas preses l'estiu de 1946, a Mallorca. A l'esquerra, a la platja de Santa Ponça. A la foto dreta, a la cala de Deià. Arxiu Llompart-Viñas.

Visita de Jorge Semprún, a Barcelona, quan era ministre de Cultura. L'acompanyen, d'esquerra a dreta, Josep Ramoneda, Lluís Armet, Maria Aurèlia Capmany, Joan Clos i Manuel Royes. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Immediatament després, o sigui en la segona pàgina del llibre, Maria Aurèlia s'ho fa venir bé per parlar de la poesia de Bartomeu Rosselló-Pòrcel, el poeta mallorquí mort de tuberculosi durant la guerra civil, símbol de les esperances de la generació que havia començat a treure el cap en el moment de l'adveniment de la República i que caldrà recuperar quan el parèntesi franquista acabi; la denúncia de l'Espanya que ens asfixia i el recordatori de la societat republicana que cal recuperar. Són dos llibres astuts i valents que no estalvi en opinions dures contra personatges molt importants d'aquell moment. Per exemple, l'historiador Ferran Valls i Taberner, un dels catedràtics de més prestigi en les files del catalanisme abans de la guerra civil; autor de l'article *La falsa ruta* publicat el febrer al 1939 a *La Vanguardia* on abjura del seu catalanisme i que constitueix un dels exemples més inequívocs de la submissió d'una part de la burgesia catalana al nou ordre franquista. I tot això al costat de notícies sobre els escriptors més apreciats per Maria Aurèlia –Conrad, Virginia Woolf, Sartre–, de diatribes contra Josep Pla, Joaquim Molas i *Destino*, i d'evocacions de viatges cap aquella Europa on tot era més clar i més net. El crític J.A. Benach va escriure a *El Correo Catalán*: “No recuerdo que se hayan podido leer hasta hoy, se entiende en un libro de fabricación local, unas páginas tan desenvueltas sobre el final de la guerra en Barcelona como las que ha escrito Maria Aurèlia Capmany en su *Pedra de toc*, 2”. El lector de diaris d'aquells temps, avesat a llegir entre línies, també ho va entendre així i per això els dos llibres van constituir un notable èxit de vendes.

Entre les dues *pedres de toc* i els dos llibres pròpiament memorialístics, Maria Aurèlia Capmany publica, el 1982, un *Dietari de prudències* que va del 1970 al 1980. Hi surten temes i noms recurrents escrits, però, amb la llibertat pròpia d'un document privat com és un dietari. La radicalitat d'algunes de les

opinions que escriu parteixen d'un amor explícit cap al país. Ho explica en el pròleg: "El món que jo m'estimo és aquí, la terra que vull és aquesta, no hi ha nació al vast univers que tingui més atractiu per mi que la que em contenen els vells i nous historiadors. Quan viatjo, i m'agrada viatjar, em plauen totes les coses que se'ns assemblen, i de tots els viatges allò que més m'agrada és la tornada". Després, en el text, Maria Aurèlia farà l'elogi de Ferran Soldevila, un dels "vells historiadors" en aquell moment –dècada dels setanta– baixat del seu pedestal per la visió marxista de la història que encarnava Pierre Vilar i la seva *Catalunya dins l'Espanya moderna*. En aquest dietari també es parla de l'ofici de l'escriptor, i de les penalitats econòmiques dels escriptors catalans; de personatges aleshores al cim del candeler com el psiquiatra William Reich que Maria Aurèlia aconsegueix posar al costat de Verdaguer. Mostra el seu desacord amb els postulats del marquès de Sade en un moment també de popularitat d'aquest escriptor; i passa revista a les successives edicions del premi Víctor Català de narracions de la qual ell n'és jurat i factòtum. Aquesta revisió ens fa veure com, any rere any, el premi serveix per donar entrada a la literatura catalana a aquells que acabaran essent alguns dels més destacats escriptors de l'anomenada Generació del 70: Montserrat Roig, Isabel Clara Simó, Gabriel Janer Manila, Joan Rendé o Xavier Romeu, entre d'altres.

Els dos llibres de memòries es publiquen quan Maria Aurèlia segueix a l'ajuntament de Barcelona com a regidora responsable de publicacions però ja no com a responsable de Cultura. Ha quedat, doncs, deslligada d'obligacions municipals executives i això li permet disposar de més temps per escriure. *Mala*

A Venècia, en un dels seus darrers viatges acompanyats. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Jaume Vidal Alcover, Maria Aurèlia Capmany i Josep Anton Codina.
Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

memòria es presenta el novembre de 1987 en un acte a bombo i platerets organitzat per Planeta. En el llibre es parla del pis de la ronda de Sant Pere on Maria Aurèlia havia nascut; de la botiga i l'entresol de la Rambla i el pis del carrer de la Petxina, on va viure; dels estius passats a Canet de Mar i a Sant Feliu de Codines; dels seus fracassos escolars, de l'ingrés a l'Institut-Escola; de la guerra civil, les dues entrades a la universitat, el món del teatre, les preocupacions feministes... tot plegat barrejat amb episodis de la seva vida contemporània: els viatges a Nova York i a Kobe, al Japó, a compte de l'ajuntament de Barcelona o l'operació quirúrgica per la qual acaba de passar i que l'ha deixat "amazona però esquerrana". Això era i no era va sortir publicat el 1989 i segueix una línia de continuïtat respecte a *Mala memòria*. L'única novetat formal és la inclusió d'un dietari, contemporani a la redacció del llibre, que entre altres coses ens permet resseguir una part considerable de l'activitat de la Maria Aurèlia i en Jaume Vidal en aquells mesos que, malauradament, acabaran essent els darrers de la seva vida. Hi apareixen alguns dels personatges que havien estat o seguien essent els més propers a l'escriptora: el pare Aureli Capmany, l'avi Farnés, Salvador Espriu, Jaume Vidal Alcover, Josep Anton Codina, Carme Serallonga i Maria Lluïsa Miralles entre d'altres. De la mare, en canvi, amb prou feines en parla. En un moment donat, rememora el dia en què havia d'omplir un formulari burocràtic on se li demanava la data de la mort de la seva mare. "La memòria –escriu– em juga una perversa jugada. Recordo perfectament el dia, l'hora de la mort del pare; m'és impossible recordar amb exactitud l'any i el dia de la mort de la mare. (...) Una remota ferida no closa es desperta".

Maria Aurèlia Capmany havia publicat els seus primers articles periodístics a la revista *Escola* que editaven els alumnes de l'Institut-Escola on ella estudiava. Els tres primers números d'aquesta publicació –corresponents als mesos d'abril, maig i juny de 1936– acullen els tres primers articles seus. Els dos primers són composicions literàries sobre un nit d'estiu i una tarda de diumenge; el tercer, la crònica del viatge que ella i els seu condeixebles van fer per terres de Castella aquell mateix estiu del 1936, poques setmanes abans que comencés la guerra civil. No tornarem a trobar articles seus fins l'any 1965 a *Presència*, en l'etapa en què aquesta revista és dirigida per Carmen Alcalde i Maria Rosa Prats; una experiència que acabarà com el rosari de l'Aurora per culpa de la censura i les multes. Però Maria Aurèlia no està disposada a desapropiar les petites resquícies que s'obren en els mitjans de comunicació del país, a partir, sobretot, de l'aprovació de la Llei de Premsa de 1966. Amb una condició que encara dificulta més la seva possibilitat de publicar articles: ella ho havia de poder fer en català, perquè aquesta era la llengua en la qual parlava i escrivia; un punt de vista compartit per bona part d'escriptors de la seva generació. Per això, quan el novembre del 1973 jo la porto a col·laborar a les pàgines literàries d'*El Noticiero Universal*, Maria Aurèlia em dedica un dels exemplars de *Pedra de toc*, 2 amb aquesta frase: "A l'Agustí Pons, company de fatigues periodístiques i de claudicacions "coyunturales", aquest llibre de compromís i periòdics". Per a ella, escriure en castellà a la premsa de Barcelona constituïa una claudicació conjuntural. Durant els últims anys del franquisme i fins a la seva mort, el 1991, Maria Aurèlia col·laborarà en múltiples diaris i revistes: *Diario Femenino* i, posteriorment, *Mundo Diario*; *Orifloma*, de la qual durant una etapa serà responsable de les seves pàgines de Cultura; *l'Avui*, des de la seva aparició l'abril

del 1976; *L'hora socialista* i, després, *L'hora*; *Canigó*, amb una columna regular titulada "Rel·lotge de sol"; *El Periódico*; i també *El Món*, *Crònica*, *L'Avenç*, *Saber...*

Enemiga acèrrima dels postulats de Mac Luhan –per a ella, el medi mai no pot ser el missatge– Maria Aurèlia Capmany utilitza els mitjans de comunicació per guanyar uns diners i per explicar allò mateix que explica en les seves novel·les: una visió de la societat crítica envers el present i esperançada pel que fa al futur. És des d'aquest punt de vista que cal entendre les seves col·laboracions a Radio 4 –"Temps passat, notícia d'avui"– o com a tertuliana a Radio Peninsular. I els programes "Cita a mitja tarda" o "Temps d'estiu" al canal de Televisión Española que aleshores emetia des dels estudis de Montjuïc. Maria Aurèlia prové del món del teatre i per tant a la televisió, al contrari d'altres intel·lectuals i escriptors de la seva generació, s'hi sent còmode, no li ve de nou. Això mateix li passarà a Montserrat Roig, alumne que havia estat de la Maria Aurèlia a l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual.

Els crítics literaris no solen donar gaire importància a les col·laboracions periodístiques dels autors que estudien. Però jo goso dir que alguns articles de Maria Aurèlia Capmany haurien de figurar en les antologies pròpies del gènere,

Els màxims dirigents del PSC escolten Maria Aurèlia Capmany durant un acte de la campanya electoral per a l'ajuntament de Barcelona de 1984 que guanyaria Pasqual Maragall. D'esquerra a dreta, Raimon Obiols, Joan Reventós, Pasqual Maragall i Mercè Sala. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

Jaume Vidal Alcover i Maria Aurèlia Capmany passegen en gòndola per Venècia. Llegat Jaume Vidal Alcover – Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

si n'hi ha. Per la claredat ideològica amb que estan escrits –i aquesta claredat no significa pas que el lector i el crític hagin d'estar d'acord amb el que s'hi diu; i per la seva capacitat de concisió, indispensable en tot article de diari. Son textos que defensen la ideologia socialista (*Avui*, 29 de març del 1980); la presència de la llengua catalana a l'ensenyament (*Avui*, 17 de març de 1981); o que reflexionen sobre les relacions amb els intel·lectuals castellans (*Avui*, 27 de desembre de 1981). “Jo no m'he triat la Catalunya que tenim avui –escriu en el primer dels articles esmentats–; ni jo, ni l'immigrant de fresc que malda per aprendre paraules catalanes amb més fervor que els castellanoparlants de cognom català. No l'hem triada, però els qui van finançar la Cruzada, els qui es van enriquir amb terrenys i telers i “cupos” de cotó, aquests sí que la van triar. I tal com la tenim l'hem de tirar endavant, i això és el que proposa el programa de govern socialista. Jo l'he llegit i m'agrada i per això he votat socialista”.

“La seva actitud era bàsicament honesta i, per tant, mai no amaga les seves cartes. Ben al contrari, fa bandera de la seva escala de valors i de les seves intencions. Maria Aurèlia Capmany no era un testimoni ni una cronista de la vida que passava pel seu volant sinó una protagonista apassionada, visceral i decisiva dels fets en què es trobava implicada. No podem esperar, doncs, d'ella una d'aquestes visions “fredes i objectives” tan ponderades com il·lusòries. Més aviat n'hem de buscar tot el contrari i aquesta és una de les principals gràcies com a memorialista del seu temps: no és el document notarial d'una època sinó el testimoniatge militants d'un dels implicats”.

Guillem Jordi Graells. La producció literària de Maria Aurèlia Capmany. Pròleg a Memòria. Volum sisè de l'Obra Completa.

1918	3 d'agost. Neix Maria Aurèlia filla d'Aureli Capmany i Maria Farnés al domicili dels avis materns, on vivia el matrimoni, al número 50 de la ronda de Sant Pere.
1919	Estiu. La família Capmany-Farnés es trasllada a un pis del carrer de la Petxina 3, a tocar mateix de la botiga de la Rambla on Maria Farrés, l'àvia paterna, tenia una cistelleria.
1921	25 d'abril. Neix Jordi Capmany i Farnés, germà petit (i únic) de Maria Aurèlia.
1926	6 de maig. Maria Aurèlia Capmany fa la Primera Comunió a l'església-convent de Santa Clara que ocupava l'actual Saló del Tinell.
1932	Octubre. Després de successius fracassos escolars, Maria Aurèlia Capmany ingressa a l'Institut-Escola que havia començat la seva activitat el febrer d'aquell mateix any. Inici de l'amistat amb Maria Lluïsa Miralles.
1936	18 de juliol. Inici de la guerra civil espanyola.
1937	Deixa l'Institut-Escola i ingressa a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona.
1938	A causa dels bombardejos aeris que pateix Barcelona deixa la universitat. Estada a Teià, en un alberg de l'Ajut Infantil de la Reraguarda.
1939	1 d'abril. Fi de la guerra civil espanyola. El general Francisco Franco, dictador suprem. Torna a la Universitat després d'haver superat un tribunal de depuració i l'anomenat Examen d'Estat.
1942	Juny. Maria Aurèlia Capmany obté el títol de Llicenciada en Filosofia amb la qualificació de "sobresaliente por unanimidad". Tota la carrera l'ha cursat amb beca a causa de la situació econòmica de la seva família.
1944	Després d'una breu estada a la universitat com a ajudant del catedràtic Font i Puig comença a donar classes al col·legi Isabel de Villena que dirigeix Carme Serrallonga, que recull l'esperit de l'Escola Blanquerna, i al Colegio Municipal de Enseñanza Media Isaac Albéniz de Badalona.
1947	Queda finalista del premi Joanot Martorell, convocat per primera vegada, amb el llibre Necessitem morir . Inici de l'amistat amb Maurici Serrahima, membre del Jurat.
1948	Guanya el premi Joanot Martorell amb la novel·la El cel no és transparent . La novel·la no passa la censura, a causa del seu contingut considerat antireligiós. Inici de l'amistat amb Salvador Espriu, membre del Jurat.

Maria Aurèlia Capmany i Josep Maria Llompart probablement en una de les festes literàries celebrades a Mallorca. Llegat Jaume Vidal Alcover - Maria Aurèlia Capmany. Universitat Rovira i Virgili.

-
- 1949** Comença a llegir Jean Paul Sartre, a través d'uns primers llibres que li passa Maurici Serrahima.
-
- 1952** Publica la novel·la **Necessitem morir** (Aymà), la primera que havia escrit.
- Estada a París gràcies a una de les beques que concedeix l'Institut Francès de Barcelona.
-
- 1954** **9 d'octubre.** Mor Aureli Capmany, a l'edat de 86 anys
-
- 1955** Publica la novel·la **L'altra ciutat** (Selecta).
-
- 1956** Publica les novel·les **Betúlia** (Selecta) i **Tana o la felicitat** (Moll).
- Deixa de donar classes a l'Institut Albéniz de Badalona.
-
- 1957** **Cita de narradors** guanya el premi Josep Yxart d'assaig. Cinc novel·listes (Manuel de Pedrolo, Joan Perucho, Jordi Sarsanedas, Josep M. Espinàs i Maria Aurèlia Capmany) parlen els uns dels altres de les seves obres.
-
- 1958** Publica les novel·les **Ara** (Albertí) i **Traduït de l'americà** (Albertí)

-
- 1959**   **28 de gener.** Estrena de **Tu i l'hipòcrita**, de Maria Aurèlia Capmany, dins les activitats de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona. L'obra la dirigeix Ricard Salvat.
-
- 1960**   Ricard Salvat funda l'**Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual**. Maria Aurèlia Capmany en serà la subdirectora.
- Deixa el pis dels pares i es trasllada a un petit sobreàtic de Rambla Catalunya-Aragó que li proporciona la família de la seva amiga Maria Lluïsa Miralles.
-
- 1962**   Publica la novel·la **El gust de la pols** (Destino)
-
- 1962**   **26 de setembre.** L'Adrià Gual presenta la seva versió de **Primera història d'Esther**, de Salvador Espriu, al Romea. Maria Aurèlia Capmany hi fa de Secundina.
-
- 1963**   Es publica, per fi, **El cel no és transparent**. Ara es titula **La pluja als vidres** (Club editor).
- Comença a traduir per Edicions 62: Faulkner, Italo Calvino i Marguerite Duras, entre d'altres.
- 27 de maig.** Mor Maria Farnés, mare de Maria Aurèlia Capmany, a l'Hospital Psiquiàtric de Sant Boi. Tenia 78 anys.
- Participa en la pel·lícula **Vida de família** de Josep Lluís Font considerada una de les pel·lícules més reeixides de l'època franquista. Retrata l'aparença i el comportament de l'alta burgesia catalana.
-
- 1965**   Deixa les classes a l'**Isabel de Villena**.
- Col·labora en la nova etapa de la revista **Presència** de la mà de Carmen Alcalde. L'experiència dura fins al juny del 1967.
- L'Adrià Gual estrena **Vent de garbí i una mica de por** considerada per Jaume Vidal "l'obra mestra" de Maria Aurèlia Capmany.
- L'Adrià Gual estrena **Ronda de mort a Sinera**, espectacle signat Ricard Salvat sobre textos de Salvador Espriu. Maria Aurèlia Capmany ha jugat un paper determinant en la preparació de l'obra. I com a actriu obté un gran èxit fent de **Rossenda** dins del sainet protagonitzat pel Quim Federal.
-
- 1966**   **9 de març.** Acte constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona a la sala d'actes dels Caputxins de Sarrià. La Maria Aurèlia és una de les participants a la tancada al costat del seu amic Salvador Espriu.
- Publica **La dona a Catalunya** (Ed.62) per encàrrec de l'editor Josep Maria Castellet. A partir d'aquest moment, Maria Aurèlia Capmany serà requerida per escriure més llibres sobre feminisme i per donar múltiples conferències.

-
- 1967** Publica la novel·la **Un lloc entre els morts** (Nova Terra).
- 3 de març.** Acte commemoratiu de la Caputxinada. Maria Aurèlia Capmany és detinguda i passa unes hores a la Jefatura Superior de Policia de Via Laietana.
-
- 1968** Estrena a la Cova del Drac, el dilluns de Pasqua, de **Dones, flors i pitança**, la primera obra de cabaret literària escrita per Maria Aurèlia Capmany.
- Es troba a París quan esclata la Revolta de Maig.
- Comença a col·laborar a **Diario Femenino**.
- Es publica la versió catalana d'**El segon sexe** de Simone de Beauvoir. Maria Aurèlia hi escriu el pròleg.
- Guanya el premi Sant Jordi de novel·la amb **Un lloc entre els morts**.
-
- 1969** Publica la novel·la **Feliçment, jo sóc una dona** (Nova Terra).
- Publica **La joventut, és una nova classe?** (Nova Terra).
- Deixa el sobreàtic de Rambla de Catalunya i ella i Jaume Vidal Alcover es traslladen a un pis del carrer Balmes, al mateix edifici on havia viscut, fins el dia del seu assassinat, l'advocat i polític Francesc Layret.
- Participa en la pel·lícula **Del amor y otras soledades** de Basilio Martín Patiño al costat de Lucía Bosé
-
- 1970** Publica la novel·la **Vitrines d'Amsterdam** (Club Editor)
- Publica **Pedra de toc** (Nova Terra)
-
- 1970** **7 de desembre.** Estrena de l'obra **Preguntes i respostes sobre la vida i la mort de Francesc Layret**, advocat dels obrers de Catalunya, escrita per Maria Aurèlia Capmany en col·laboració amb Xavier Romeu.
- Publica **El feminismo ibérico** (Oikos Tau) en col·laboració amb Carmen Alcalde.
- 12 de desembre.** Intent frustrat d'arribar a Montserrat en cotxe on s'han reunit un centenar d'intel·lectuals en protesta pel Judici de Burgos. La policia ja impedia l'arribada de vehicles.
-
- 1971** Publica la novel·la **Quim/Quima** (Estela)
- Mor Maria Lluïsa Miralles.

-
- 1972** Publica la novel·la **El jaqué de la democràcia** (Nova Terra)
- Publica **Salvador Espriu** (Dopesa), la primera biografia d'aquest escriptor.
- Maria Aurèlia Capmany i Jaume Vidal Alcover van a viure a un àtic situat a la confluència de Mallorca amb Enric Granados.
- El mes d'octubre, Jaume Vidal Alcover comença a donar classes a l'Aleshores Delegació Universitària de Tarragona. Serà l'inici de la implicació de Maria Aurèlia en la vida cultural d'aquesta ciutat.
-
- 1973** Comença a col·laborar a les pàgines literàries d'**El Noticiero Universal**.
- Publica **El feminisme a Catalunya** (Nova Terra).
-
- 1974** Publica **Pedra de toc 2**
- Comença a col·laborar a **Mundo Diario**. També escriu a **Cuadernos para el Diálogo**, **Triunfo** i **Serra d'Or**, on té una columna fixa: "Dia rere dia".
- Entra en contacte, de la mà de Jordi Font, amb els dirigents clandestins de Convergència Socialista de Catalunya.
-
- 1975** Mor al llit el general Franco.
- La Trinca edita **Trincameró**, cançons escrites per Maria Aurèlia Capmany i Jaume Vidal Alcover sobre textos del Decameró.
-
- 1976** **Jornades Catalanes de la Dona** a l'Aula Magna de la Universitat de Barcelona el dies 27, 28 i 29 de maig del 1976. Participació estel·lar (i polèmica) de Maria Aurèlia Capmany.
- Entra a militar al GIS (Grup d'Independents pel Socialisme) que impulsa Alexandre Cirici.
- És una de les oradores de l'anomenat **Mítig de la Llibertat** celebrar pal Palau Blau grana de Barcelona el 22 de juny.
- L'1 de novembre participa en l'acte de constitució del PSC-Congrés a les instal·lacions dels Salesians de Sarrià.
-
- 1977** Col·laboradora habitual de **L' hora socialista, després L' hora**, revista vinculada al PSC.
- Comença a escriure "**Temps passat, notícia d'avui**" per a Ràdio Peninsular i Ràdio 4. És un encàrrec de Joan Munsó Cabús.
- Comença les col·laboracions a les emissions catalanes de TVE a Catalunya.
-
- 1979** El 30 de maig és elegida presidenta del reconstituït Centre Català del PEN Club.

-
- 1981** El mes de febrer comença una col·laboració regular al setmanari **Canigó**.
- Estrena de la pel·lícula **El vicari d'Olot** de Ventura Pons on ella hi fa el paper d'una majordoma "conservadora, reaccionària i preconiliar".
-
- 1983** Forma part de la candidatura de Pasqual Maragall a l'ajuntament de Barcelona. Després del triomf del PSC és nomenada regidora de Cultura i Ensenyament. Abandona la presidència del Centre Català del PEN.
- Publica la novel·la **Lo color més blau** (Planeta)
-
- 1984** Comença a col·laborar al diari **El Periódico**. També escriurà a la revista **El Temps**, al **Diari de Barcelona** i d'altres publicacions.
-
- 1987** El 12 de maig és operada d'un tumor cancerós al pit esquerra.
- El mes de juny, Pasqual Maragall torna a guanyar les eleccions municipals. En el nou cartipàs, Maria Aurèlia Capmany ja no serà regidora de Cultura i Ensenyament sinó responsable de la coordinació de les publicacions i edicions municipals.
- Compra un pis a la plaça Reial de Barcelona.
- Publica, el 3 de novembre, **Mala memòria** (Planeta), primer llibre de memòries.
-
- 1988** Publica la novel·la **El cap de Sant Jordi** (Planeta)
-
- 1989** Publica la novel·la **La rialla del mirall** (Empúries).
- Publica **Això era i no era** (Planeta), segon llibre de memòries.
-
- 1990** Durant el mes de març exerceix com a Escriptora del Mes.
-
- 1991** El 2 de gener mor Jaume Vidal Alcover, company de Maria Aurèlia Capmany. Tenia 67 anys.
- 2 d'octubre.** Maria Aurèlia Capmany i Farnés mor a l'Hospital del Mar de Barcelona, a conseqüència de la metàstasi generalitzada del càncer que patia. Tenia 73 anys.

Edita: **PEN Català, juny de 2018**
 Coordina: **Agustí Pons**

Agraïments: El professor **José Manuel Cazorla Cabeza**, bibliotecari, és el responsable d'**Informació i Préstec del CRAI** (Centre de Recursos per a l'Aprenentatge i la Investigació) de la Universitat Rovira i Virgili. Ell m'ha donat tota mena de facilitats per accedir i reproduir les fotografies i altre material que es guarda al **Llegat Jaume Vidal Alcover- Maria Aurèlia Capmany** d'aquella universitat. Gràcies a la professora **Montserrat Palau** he tingut accés al dietari que Maria Aurèlia Capmany va escriure durant la guerra civil i que amb tant d'encert ha transcrit i estudiat la filòloga **Marina Mallafre**. **Josep Anton Codina**, l'amic més fidel de Maria Aurèlia Capmany, s'ha mostrat, com sempre, obert a totes les consultes que li he fet. I el mateix puc dir d'**Anna Capmany**, neboda i marmessora de l'escriptora. En el capítol de fotografies és de justícia que mostri el meu agraïment a **Pilar Aymerich**, a la família **Ferrando-Miralles** i a **Cèlia Riba**. —A.P.

© dels Textos: **Agustí Pons**
 © Text presentació: **Carme Arenas**

Imatges: **Llegat Jaume Vidal Alcover**
 – **Maria Aurèlia Capmany, Universitat Rovira i Virgili, Arxius Llompart-Viñas.**

Disseny i maquetació: **Jordi Embodas & Fernando Rodríguez**
 Tipografies: **Bulo & Trola Text (tipografies.com)**

Impressió: **Nova Era, SL**
 Paper utilitzat: **Biotop de 100 gr**
 Tiratge: **300 exemplars**

PEN **100**
 català Maria Aurèlia Capmany

Ajuntament de Barcelona

Amb la col·laboració de:

L **Institució de les Lletres Catalanes**

Generalitat de Catalunya Institut Català de les Dones

Maria Aurèlia Capmany fotografiada
per Pilar Aymerich.

100
Maria Aurèlia
Capmany

PEN
català